Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 147 (11945) | 1982 чылдың июнь 25, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 кеп.

ШЫНАРНЫ КОМПЛЕКСТИГ БАШКАРАР

Чаа техниканы, улам-на сайзыраңгай дериг-херекселдерни бүдүрери хүн санында көвүдеп турар. Ол станоктар, машиналар, агрегаттар, приборлар, культура-амыдырал барааннары мурнундаазындан чүгле бүдүрүкчүлүг эвес, харын улам-на ынанычтыг, үр эдилеттинер болгаш оларны башкарары, хайгаарары бөдүүн, эптиг, ажыктыы улуг азы чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, ооң техниктиг характеристиказы чүгле бо хүннүң эвес, даартагы хүннүң негелделеринге дүгжүр болур ужурлуг.

Бүдүрүп турар продукцияга бөгүн ындыг улуг негелде салдынып турар болганда кылыгларны сайзыраңгайжыдар, оларның шынарын бедидер талазы-биле хөй болгаш доктаамал ажылдавас болза эки түңнел чедип алдынмазы билдингир. Ону чедип алырының кол оруу—продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазы.

Бүдүрүлге чорудулгазының бүгү-ле дургузунда—конструкцияларның, модельдерниң төлевилелинден ажылчын шыйыгга чедир, шенелде-үлегерден калбаа-биле бүдүрериңге чедир—ук системага шыңгыы хыналданы хандырар хөй санныг хемчеглер көрдүнгени-биле комплекстиг деп адаанының чылдагааны ында.

Онгу беш чылда болгаш 1981-82 чылдарда продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазын ажылдап кылыр болгаш шиңгээдип алыр талазы-биле республиканың бүдүрүлгелеринде чамдык ажылдар кылдынган. Амгы үеде ол ажыл республиканың улуг бүдүрүлгелериниң хөй кезиинде чоруп турар.

Он бирги беш чылда ук системаны 60 үлетпүр бүдүрүлгелерниң 20-зи, амыдырал хандырылганың 7 бүдүрүлгезиниң 5-и база бир төлевилел организациязы шиңгээдип алыры көрдүнген.

Сөөлгү үеде ол системаны нептередир ажыл элээн идепкейжээн. 1980 чылда комплекстиг системаны шиңгээдип алган чаңгыс бүдүрүлге турган болза, 1981 чылда продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазын шиңгээдип ажыглаанын үлетпүрнүң 2, амыдырал хандырылганың 3 бүдүрүлгези бүрүткеткен.

Кайда-ла партия, профэвилел комитеттери, бүдүрүлгениң удуртукчулары продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазын шиңгээдип алырын ханызы-биле, бүгү талалыг чорудуп турар болдур, ында тодаргай түңнелдерни көрүп болур.

Депшилгелиг системаны шиңгээдип алганындан бүдүрүлгениң шынар болгаш экономиктиг көргүзүглери бедип турар. Чижээ, «Тыва кобальт» комбинатта кобальт концентрадының шынары экижээн, хоралыг бүдүмелдерниң холумаа эвээжээн. Ооң уламындан сөөртүр концентраттың хемчээли кызырлып шынары экижээнинден чылда орулга 7 муң рубль чедип турар.

Кызылдың дааранылга комбинадының Күрүнениң шынар демдектиг продукциязы өзүп турар. 1977 чылда комбинат системаны чаа шиңгээдип эгелеп турда, дээди категорияның продукциязын 65 муң рубльге (бараанныг продукцияның 0,25 хуузу) берген. 1981 чылда ындыг продукциязы 597 муң рубль (14 хуу) четкен. Продукцияны баштайгы негелде ёзугаар дужаары 95,5 хуу, бирги сорттуң 96,2 хуу чедип турар. 1980 чыл-биле деңнээрге ында продукцияны үрей кылыры 2-5 хуу кызырылган. Комбинаттың коллективи системаны шиңгээдип ап, ажыглаанындан 25 муң рубльдиң камналгазын алган.

Тываның сүт комбинадының специалистери, ажылчыннары системаны ажылдап кылырын болгаш шиңгээдип алырын кызымак чорудуп келген. Комплекстиг системаны шиңгээдип алырын олар удавас доозар.

Кызылдың алгы заводунда ук система ажылдап кылдынган болгаш шиңгээдип алдынган дугайында акт тургустунган. Ынчалза-даа заводтуң продукциязының шынарының доктаамал эвези хөй санныг хыналдалардан бадыткаттынганы-биле күр-хайгаарал лабораториязы заводтуң актызын бүрүткевээн.

Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң шугуму-биле 3 бүдүрүлге комплекстиг системаны шиңгээдип алган, 2 бүдүрүлге ону ажылдап кылырын чорудуп турар. Ынчаар ажылдаары ачы-дуза чедириниң болгаш чагыглар күүседириниң шынарын экижидеринге улуг идиглиг болуп турар. «Тувашвейбыт» каттыжыышкынында 1000 чагыгга онаажтыр хомудалдар 0,6 хуудан 0,5 хуу, хуусаазын үскени дээш хомудал саны 2 хуудан 0,5 хуу, багай шынары дээш 1,3 хуудан 1 хуу кызырылган.

Тыва рембыттехникада септээшкинниң шынарынга чагыкчылар таарышканы 70 хуудан 81 хуу четкен, 1000 чагыгга онаажтыр хомудалдар 3-тен 1 хуу чедир эвээжээн.

Кызылдың химиктиг арга-биле хеп аштаар фабриказында баштайгы негелде ёзугаар чагыкчыга дужаары 84,3-тен 90 хуу апарган, 1000 чагыгга онаажтыр хомудал саны 8,4-тен 4,1 хуу эвээжээн.

Бо ажыктыг, чугула ажылда чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар болгаш четпестер барын айтыр апаар. Чамдык бүдүрүлгелер системаны ажылдап кылырының болгаш шиңгээдип алырының хуусаазын сагывайн, узадып келген. «Тыва даг-дүгү» комбинат ол системаны шиңгээдип алырын 1979—1980 чылдарда доозар ужурлуг турган болза, ам ооң хуусаазын 1984 чылче шилчиткен. «Тыва суг тудуг» трестиң ДБК заводу ол ажылдың хуусаазын 1981 чылдан 1985 чылче чылдырган. Кызылдың эът комбинады баштайгы айыткан хуусаазын үскен.

Бүдүрүлгелер продукцияның шынарының байдалын анализтевейн азы эреңгейи-биле, анализти программа чокка чорудар чоруктар бар.

Бүдүрүлгелерде продукцияның шынарын башкарарының киилдизи азы ук системаны шиңгээдип алырын харыылаар тускай ажылдакчы безин чогу аңаа бергедээшкинни болдуруп турар.

Продукцияның шынарын бедидери—чүгле техниктиг эвес, а экономиктиг сорулга. Ол дээрге социал болгаш идеологтуг айтырыг: ону шиитпирлээри социалистиг ниитилел харылзааларын быжыглаарынга болгаш сайзыраңгайжыдарынга салдарлыг дээрзин партийжи чугула документилерде айыткан болгай. Ынчангаш ажыл-агый удуртукчулары, партия, профэвилел, комсомол организациялары продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазын шиңгээдип алырынче бүгү күштү мөөңнээр ужурлуг. Планныг онаалдаларның, социалистиг хүлээлгелерниң күүсеттинериниң магадылалы база ында.

Хүннүң медээлери

КАЛБАРТКАН

СЭКП Төп Комитединиң Пленумунуң доктаалын, аңаа эш Леонид Ильич Брежневтиң чугаазын, ССРЭ-ниң Аъш-чем программазын, аңаа холбаштыр СЭКП Төп Комитединиң хүлээп алган доктаалдарын Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннарынга тайылбырлап таныштырар ажылда 573 агитатор, 117 политинформатор болгаш хөй-хөй лекторлар киржип турар. Бо хүннерде 28 агитпунктуда 41 агитколлективти быжыглаан. 218 агитквартира, 7 агитация уран чүүл бригадазы ажылдап турар.

Оларның аразында Торгалыг, Ак-Тал, Булун-Терек, Ак-Туруг суурларда культура бажыңнарының агитация уран чүүл бригадалары, Шагаан-Арыг хоорайның, Кызыл-Даг, Хайыракан, Арыг-Үзүү суурларда агитпунктуларның ажылы эки.

Чер-чер Советтеринге соңгулдаларга белеткелдер-биле холбаштыр агитация-массалыг ажылдарны чорударынга Советтерниң активи, депутаттарга кандидаттар база идепкейлиг киришкен.

ЧАЙЛАГЛАРЖЕ

Эрзин районнуң ажыл-агыйларында хой кыргылдазы массалыы-биле чоруп турар. Ында бо чылын 86870 улуг хойну, 36 муң ажыг хураганны кыргыыр.

Баштайгы хүннерде 22861 хойну кыргааш, оон 35 тонна 455 килограмм дүктү кыргып алган.

Районнуң 4 ажыл-агыйында ниитизи-биле 11 кыргылда пунктулары ажылдап турар. Оон иштинде «Мөрең» совхозтуң хойжулары 7790 хойну кыргааш, бир хойга онаажтыр ортумаа-биле 1,8 килограмм дүк кыргып алган. Ол дүктү сорттап, савалааш, күрүнеге дужаап эгелээн.

Эрзинчилер СЭКП Төп Комитединиң май (1982 ч.) Пленумунуң чүүлдүг деп көргени Аъш-чем программазын амыдыралга боттандырарынга күш-ажылчы салыышкыннарын бо чылдан-на киирип эгелээрин шиитпирлээн. Районнуң малчыннары мал кыштаглаашкынның чедиишкинниг доосказ, ам малдың чайгы семиртилгезинче кирип турар. Хойну кыргааш, чугган соонда, чайлаглар-же одарладып үндүрүп эгелээн.

К. МААДЫ

Малчыннар наадымынга уткуштур чарышты калбартыылыңар

ЧАРЫШТЫҢ МУРНУКУ ОДУРУУНДА

Эрзин районда Ленин аттыг совхозтуң малчыннары найыралдыг өг-бүле Темир-оол Багыынович биле Назылмаа Доондаевна Өөвейлер он ийи чыл дургузунда төрүүр хой кадарып келген. Ол үениң иштинде совхозунга 4200 баш хураганны өстүрүп берген. Чыл санында төрүүр 100 хойга онаажтыр 98—113 чедир хураганны камгалап келген. Бир баш тыва уксаалыг хойдан-на 1,8 кг дүктү кыргып ап чораан.

1981 чылдың кыжы кадыг-шириин болуп эртсе-даа, олар районнуң хойжуларының аразында калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киришпишаан төрүүр 100 хойга онаажтыр 113 хураганны камгалап ап, тиилекчи болганнар.

Темир-оол Өөвей ол бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш «Күш-ажылчы шылгарал» деп медаль-биле, «1981 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан.

Амгы үеде оларның кодан-ында төрүүр 452 хой бар. 100 хойга онаажтыр 100 хураганны камгалап алгаш, бригадада хойжулар ортузунда социалистиг чарышка база тиилекчи болган.

— Мурнуунда чылдарда бис хой кыргылдазы доостурга оон хураганны кыргып турдувус. Ол таарымчалыг эвес деп чүвени ажылывыстан көрген бис. Хураган кыргылдазын орайтадырга, оларның дүгү дүжүп каар, ону хой кыргылдазы-биле деңге чорудары чугула. Бо чылын хураганывысты хой-биле деңге кыргыыр бис. Бистиң хураганнарывыс эрте төрүттүнген болгаш семис шыырак—деп, Назылмаа Доондаевна чугаалаар болду.

Дуржулгалыг хойжуларның ол эгелээшкинин бригаданың болгаш совхозтуң хойжулары деткип, хураганнарны хой-биле деңге кыргыырын шиитпирлээн.

— Хураганны эрте үзер херек. Хой хураганнарын эмзирер дээш орта семирбес. Ынчангаш бо чылын хураганнарның кыргылда, чуулда соонда дораан үзерин шиитпирлээн бис— деп, Темир-оол Багыынович чугаалады.

Назылмаа Доондаевна чүгле бодунуң онаашкан ажылынга кызымак эвес, хөй-ниити ажылдарынга база идепкейлиг киржип турар. Ол хойжу бригадада партия бөлүүнүң организакчызы. Партия бөлүүнүң хуралдарын устав ёзугаар эрттирип, аңаа хүн бүрүнүң чугула айтырыгларын чугаалажып, ажылда четпестерни чогуур ой-саавда чайладыр талазы-биле хемчеглерни ап турар.

Бригадада коммунистер Лутурук Дармажап, Доржатмаа Күлдүң олар партийжи даалгаларны ак сеткилдиг күүседип, ажылынга бедик көргүзүглерни чедип ап турарлар.

Доржатмаа Күлдүң бригадада эң эки культурлуг өг-бүле дээш социалистиг чарыштың организакчызы. Бо талазы-биле малчыннар ортузунга тайылбыр ажылдарын чорудуп турар. Ол СЭКП райкомунуң кежигүнү, бригадада агитатор. Амгы үеде малчыннарга СЭКП Төп Комитединиң (май 1982 ч.) Пленумунуң материалдарын таныштырып, партийжи даалгазын багай эвес күүседип турар. Ол боду төрүүр 100 хойга онаажтыр 96 хураганны камгалап алган.

К. ХЕРТЕК.

ЧЫЛГЫДА ҮЖЕН ЧЫЛДА

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң хоочун чылгычызы Монгуш Хуваевич Туран-оол чаңгыс ол-ла ажылынга үжен чыл чедип турар. Чылгычының чымыштыг ижинге ол хире үр ажылдааш, Монгуш Туран-оол эвээш эвес арга-дуржулганы мөөңнээн. Дыка хөй аныяктарны чылгычы мергежилге өөреткен.

Эрес, шудургу, онаашкан ажылынга ак сеткилдиг чылгычының арга-мергежилдииниң дугайын дараазында саннар бадыткап турар. 1979 чылда төрүүр 100 бееге онаажтыр Монгуш Туран-оол 80, оон дараазында чылда — 86 кулунну менди камгалап алган. Он бирги беш чылды ол база бедик көргүзүглерлиг эгелээн. Чижээ, 1981 чылда 100 бееден 85 кулун алган. А бо чылын бе оолдаашкыны ам-даа доозулбаан, а ол хиреде 80 кулун менди доругуп турар.

Мурнакчы чылгычы Монгуш Туран-оол республика малчыннарының наадымынга киржир эрге дээш социалистиг чарышче кирбишаан, улам-на күжениишкинниг ажылдап турар.

М. ЧАШ-ООЛ.
Чөөн-Хемчик район.

Раиса Энди-Хөевна «Коммунизмниң херели» совхозтуң сезоннуг ажылдарының доктаамал киржикчизи. Кыжын хөй оолдаашкынының үезинде ол дузалакчы кадарчы, сакманчы. Хой кыргылдазының үезинде кыргыкчы. Ол чаңы-биле Р. Э. Көк-кыс бо чылын база кыргылдада ажылдап турар. Оон ажылының байдалы хүнде 50 чедир хойну кыргып турар дээрге-ле билдине бээр. Коммунист Раиса Энди-Хөевна Көк-кыс кыргылда пунктузунда улусчу контроль бөлүүнүң удуртукчузу, чаңгыс грамм-даа дүктү чидирбес ажаап алыр дээш хемчеглерни ап чорудуп турар.

ЧУРУКТА: Р. Көк-кыс.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

СУГГАТЧЫЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

«Ак-Туруг» совхозтуң ажыл-ишчилери Аъш-чем программазын боттандырарда, мал ажылының продуктулуун бедидер дээш малга быжыг чем баазазын тургузарынче, суггаттыг черлерни эң бериимчелиг ажыглаарынче улуг кичээңгейин салып турар. Совхозта 1174 гектар суггаттыг шөлдерде хөй чылдыг сигеннерни тараан. Мал чеми болгаш өске-даа культураларның суггарылгазын беш звено эки чорудуп турар.

Кызыл-Дагда Аймыырлыгның суггарылга системазының девискээринде 118 гектарда люцерналы тараан. Ында 28 суггатчылыг үш звено ол үнүштүң багай эвес дүжүдүн өстүрген. Ооң бирги кезилдезин бо хүннерде чорудар болгаш гектардан-на 20 центнер ногаан сигенни алыр дээн. Ооң соонда шөлдерин база катап суггаргаш, ийиги дүжүттү ажаап алыр сорулганы чер ажылдыглар боттарының мурнунда салган.

— Суг бо чылын элбек-тир. Бирги суггат-биле шупту 1767 гектар черге өл-шыкты сиңиргенис. Ам ийиги суггат база шуудай берген—деп, совхозтуң гидротехниги Ю. Чанчып чугаалады.— Мал чеми белеткээрин көвүдедир сорулга-биле мурнуку чылдарда ажыглал чок чыткан 544 гектар сиген шөлдерин суггарып, Алаакта 107 гектар черниң хараганын сөп, дажын аштап, суггаргаш, кызыл-тасты чаштывыс. Оон база элээн хөй немелде дүжүт алдынар ужурлуг.

Кызыл-Даг салбырда суггатчылардан Михаил Енданның удурткан звенозу сезон эгезинден бээр-ле эрес-кежээ ажылдап, хүлээнген участогун эки шынарлыг суггарып келген. Өске ийи звено база-ла олардан улуг дудак чок ажылдап турар.

Кызыл-Дагның суггатчылары бо юбилейлиг чылда боттарының мурнунда салган сорулгазын бүрүн күүседир, келир кышка удур ниитиниң малынга четчир чемнерни белеткээринге төлептиг үлүүн киирер дээш бо хүннерде кызымаккай ажылдап турарлар.

Х.-К. МОНГУШ.
Улуг-Хем район.

ХООРАЙ ТУГУНДА ОРДЕН

ЯКУТСК. (СЭТА). Якутскиниң ажылчы чоннарының ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга чедип алганы улуг чедиишкиннери дээш, чурттуң соңгу-чөөн талазынга Совет эрге-чагырганы тургузуп, быжыглаарынга оларның ачы-хавыязын демдеглээри-биле база үндезилеттинип тургустунган хүнүнден бээр 350 чыл болганы-биле холбаштыр ол хоорайны Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаан. Шаңналды тывысырынга аңаа июнь 23-те болган байырлыг хуралды тураскааткан.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы В. П. Орлов бедик шаңналды хоорайның тугунга кадап берген. Ол ажылчы чоннарга эш Л. И. Брежневтиң чүректиң ханызындан байырын дамчыткан.

Якутск орус болгаш ССРЭ-ниң өске-даа улустарының буянныг-чаагай дузаламчызынга даянмышаан. Совет эрге-чагырганың чылдарында таныттынмас кылдыр чаартынганын байырлыг хуралга демдеглээн. Ол—күш-ажылчы хоорай, эртемниң болгаш культураның улуг төвү апарган.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны хүлээп алганнар.

КАТТЫШКАН ОНГУ ЭКИПАЖ

БАЙКОНУР КОСМОДРОМ. (СЭТА-ның тускай корр. Н. Железнов). Совет-француз экспедициязының ужудуп үнеринге чедир таптыг-ла ийи хонук мурнунда болган парлалга конференциязынга бирги экипажтың составын чарлаан. Экипажтың «Салют-6» станциязже ийи катап экспедицияга чораан 40 харлыг командири В. Джанибеков-биле кады 140 хонуктуг экспедицияга киришкени-биле сурагжаан бортинженер А. Иванченков болгаш француз космонавт-шинчилекчи Жан-Лу Кретьен ужудуп чоруптарлар.

Совет космонавтыларның белеткелиниң удуртукчузу ужар чүүлдүң генерал-лейтенантызы В. Шаталов парлалга конференциязынга Жан-Лу Кретьенге делегейниң астронавтика федерациязының ону Францияның баштайгы космонавтызы кылдыр санаан шынзылгазын тывыскан.

Журналистер-биле беседага экипаж ийилээ киришкен. Совет-француз ужудуушкунга белеткелдиң удуртукчулары экипажтарның ажыл-херекчи болгаш моральдыг-даа шынарларын бедии-биле үнелээннер.

Жан-Лу Кретьенни Юрий Гагаринниң ужудуушкунунуң дугайын кандыг байдал-биле билгениниң сактып чугаалаарын дилээн.

— Мен ынчаарда 22 харлыг турган мен—деп, Жан-Лу харыылаан.—Ол үеде Прованста ужудуушкун баазазынга ужудукчуга өөренип турдум. Космосче эң баштай ужудукчу кижи чорупкан болганда, мен база-ла олче чүткүүр ужурлуг мен деп бодап турган мен...

Ужуражыышкын үезинде француз журналистер Юрий Малышевтиң кадыкшылының дугайын сонуургааннар —Бөгүн эмчилерде ооң кадыкшылының дугайында эки деп чугаалаардан өске чүве чок — деп, Джанибеков харыылаан.

Экипаж кежигүннери боттарының ийи-ийи килограмм этсепти ап чорууруң канчаар шиитпирлээнин журналистер айтырган.

— Ниити хуралга доктааткан чүве—деп, А. Иванченков чугаалаан. — Колдуунда-ла станцияның ээлериниң үргүлчүлелдиг ужудуушкунунуң үезинде оларга херек апаар чүүлдерни алгаш чоруур бис. Березовойга болгаш Лебедевке чедер почтаны, солуннарны, музыка бижип каан элээн каш кассеталарны, суй-белектерни алган бис.

Космодромга элээн каш хүннер иштинде ажылдап турар француз журналистер аңгы-аңгы чурттарның Байконурда олуртуп кааны кавагач ыяштың одуругларын барып көрүп чорааннар. Француз телевидениениң келир үеде ол ыяш одуругларының кандыг апаарының дугайында айтырыынга харыылааш, каттышкан онгу экипажтың командири В. Джанибеков мынча дээн:

— Мында космонавтыларның олурткан ыяш одуруглары келир үеде улустарның найыралының калбак-делгем парыгы апаар дээрзинге бүзүрээр бис. Совет космонавтылар кандыг-даа чурттуң хамаатызы оларның-биле кады космоска ажылдаарын күзээр болза, аңаа байыр чедирер апаар. Космоска белен эвес ажыл бөмбүрзектиң кижилериниң ниити дылды тайбыңның болгаш кады ажылдажылганың дылын тыварынга дузалаар.

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

Июнь 24-те Кремльге «Киевтиң 1500 чылынга тураскаал» медальды СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Ю. В. Андроповка, М. С. Горбачёвка, В. В. Гришинге, А. А. Громыкога, А. П. Кириленкога, А. Я. Пельшеге, Н. А. Тихоновка, Д. Ф. Устиновка, К. У. Черненкога, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидаттар П. Н. Демичевке, В. В. Кузнецовка, Б. Н. Пономарёвка, СЭКП ТК-ның секретарлары М. В. Зимянинге, И. В. Капитоновка, К. В. Русаковка, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының даргазы Г. Ф. Сизовка тывыскан.

Медальдарны тывыскан улус депутаттарының Киев хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы В. А. Згурский шаңнатканнарга быжыг кадыкшылды болгаш бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң чечектелиишкини дээш буянныг ажыл-чорудулгазынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

Шаңнатканнарның өмүнээзинден Ю. В. Андропов Украинаның Компартиязының Төп Комитединге, партияның Киев хоорай комитединге болгаш улус депутаттарының хоорай Совединиң күүскомунга тураскаал шаңнал дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээн.

(СЭТА).

РСФСР-НИҢ РАЙОННАР БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ УЛУС СУДТАРЫНГА СОҢГУЛДАЛАРНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң дыңнадыы

Районнарның, Кызыл хоорайның улус судтарының улус судьяларынга ээлчеглиг соңгулдалар Тыва АССР-ге 1982 чылдың июнь 20-де болган. Бо чылдың апрель-майда хамаатыларның ажылдап база чурттап турар черлериниң аайы-биле, шериг албанныгларның — шериг кезектериниң аайы-биле хуралдарынга ол судтарга улус төлээлериниң соңгулдалары болган. Соңгулда кампаниязы СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, СЭКП ТК-ның май (1982 ч.) Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин, эш Л. И. Брежневтиң «1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң Аъш-чем программазының болгаш ону боттандырар талазы-биле хемчеглер дугайында» илеткелинде салдынган сорулгаларны амыдыралга боттандырарынче, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң 60 чылын төлептиг уткуурунче угланган массаларның политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүнүң байдалынга бүгү черлерге болуп эрткен.

Улус судьяларының болгаш улус төлээлериниң соңгулдалары организастыг, «РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) улус судтарынга соңгулдалар дугайында» РСФСР-ниң Хоойлузунга бүрүн дүүштүр болуп эрткен.

Улус судьяларының соңгулдаларын чорударынга 14 районнар болгаш Кызыл хоорай соңгулда комиссияларын тургускан турган, оларның ажылынга хөй-ниити организацияларның болгаш күш-ажылчы коллективтерниң 142 төлээлекчилери киришкен. Комиссияларның составынга 77 ажылчыннар, азы 54,2 хуузу, 76 эр кижилер азы 53-5 хуузу, 66 херээженнер, азы 46,5 хуузу, 75 СЭКП кежигүннери болгаш кежигүннерге кандидаттар азы 52-8 хуузу, 67 партия кежигүнү эвестер, азы 47,1 хуузу, 30 хар чедир аныяктар 55, азы 38-7 хуузу, 32 ВЛКСМ кежигүннери азы 22,5 хуузу киржип турган.

Улус судьяларын соңгуурунга 24 соңгулда округтарын тургускан.

Тыва АССР-ге улус судьяларының соңгулдаларынга даңзыга кирген соңгукчуларның 99-89 хуузу киришкен. Улус судьяларынга кандидаттар дээш соңгукчуларның 99,73 хуузу бадылаан.

Бадылаашкыннарның түңнели-биле улус судьяларынга кандидаттарга бүрүткеттирген шуптузу бадылаашкыннарның эң хөйүн алган болгаш улус судьяларынга соңгутканнар.

Шупту 14 районнар болгаш Кызыл хоорайның улус судтарынга 24 улус судьялары соңгуткан. Оларның аразындан 87-5 хуузу юрист дээди эртемниг. Соңгуттурган улус судьялары юстиция, суд, прокуратура, совет органнарга, хөй-ниити организацияларынга, бүдүрүлгелерге практиктиг ажыл-дуржулгалыг. Улус судьяларының аразында эр кижилер 11, азы 45-8 хуузу, херээженнер 13, азы 54-2 хуузу болуп турар, 6 кижи азы 25,0 хуузу бир дугаар соңгуткан.

Тыва АССР-де ниитизи-биле районнарның болгаш Кызыл хоорайның улус судтарынга 1780 улус төлээлери соңгуткан. Улус төлээлериниң аразында ажылчыннар 678, азы 38,0 хуузу, эр кижилер 738, азы 41-5 хуузу, херээженнер 1042, азы 58-5 хуузу, СЭКП кежигүннери болгаш кежигүннерге кандидаттар 701, азы 39,4 хуузу, партия кежигүнү эвестер 1079 азы 60,6 хуузу, 30 хар чедир аныяктар 272, азы 15-3 хуузу, ВЛКСМ кежигүннери 152, азы 8-5 хуузу болуп турар.

Районнарның болгаш Кызыл хоорайның улус судтарынга соңгулдаларның түңнелдери совет кижилерниң политиктиг бедик идепкейлиин, СЭКП-ниң совет күрүнежидилгезин болгаш социалистиг демократияны улам ыңай сайзыраңгайжыдарынче хоойлу-дүрүмнү болгаш эрге-чурумну туруштуг быжыглаарынче угланыышкынының бир эп-сеткилдиг чүүлдүгзүн турарын бүзүрелдии-биле көргүскен.

БИБЛИОТЕКА

Аъш-чем программазы—бүгү улустуң херээ

УЛУГ АЖЫЛЧЕ ХАНЫЛАП КИРЕР

(СЭКП Кызыл хооркомунуң VIII пленумундан)

СЭКП ТК-ның май (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр агроүлетпүр комплекизин улам ыңай хөгжүдер талазы-биле СЭКП Тыва обкомунуң VI пленумунуң айыткан комплекстиг хемчеглерин боттандырар дээш хоорайның партия организацияларының шиитпирлээр чугула айтырыглары дүүн СЭКП Кызыл хооркомунуң VIII пленумунга чугаалашкан.

Аңаа май Пленумунуң түңнелдери болгаш «1990 чылга чедир үеде ССРЭ-нин Аъш-чем программазының болгаш ону боттандырар талазы-биле хемчеглер дугайында» эш Л. И. Брежневтиң илеткелинге болгаш СЭКП обкомунуң VI пленумунуң доктаалынга дүүштүр хоорайның партия организациязының сорулгаларын улуг сонуургал-биле, бүгү талалыг чугаалажып көрген.

Пленумга илеткелчи—СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары **А. И. Пожидаев** болгаш санал бергеннер: Тараа продуктуларының бүдүрүлге эргелелиниң начальниги **С. М. Неделин** районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының слесарь-моторизи **Н. М. Злыгостев** республиканың Аъш-чем үлетпүрүнүң министри **С. Д. Кызыл-оол**, № 9 магазинниң улуг садыгжызы **Т. И. Шилова** эът комбинадының директору **Б. М. Конусенаев** республиканың садыг министри **К. Х. Шавыраа** олар болгаш өскелер-даа республика найысылалының ажыл-ишчилери партияның аграр политиказын болгаш көдээ ажыл-агыйны, чурттуң бүгү агроүлетпүр комплекизин улам ыңай хөгжүдер талазы-биле улуг хемчээлдиг хемчеглерни изин-биле чүүлдүтзүнүп турарын демдеглээн.

Пленум көдээ ажыл-агый-биле холбашкан бүдүрүлгелерниң ажыктыын бедидерниң, бүдүрүлгени интенсификастаарының, аъш-чем продуктуларын бүдүрериниң болгаш сайгарарының айтырыгларынче кол кичээнгейни угландырган. Хоорайда районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкыны, тараа продуктуларының сайгарылга баазазы, эът комбинады, сүт заводу, өске-даа бүдүрүлгелерниң ажылы көдээ ажыл-агый-биле дорт холбашкан. Сөөлгү үеде олар улам дең-дески ажылдап турар апарган. Ол коллективтерде партийжи болгаш ажыл-агыйжы удуртулганың деңнели бедип, күш-ажылды организастаар, социалистиг чарыштың дээштиин бедидер, чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны нептередир талазы-биле чамдык хемчеглерни ап чоруткан.

Соң түңнелинде бо чылдың беш айларында үстүнде адааныывыс бүдүрүлгелер продукция бүдүрериниң планын 102 хуу, ону сайгарарын 107,4 хуу күүсеткен. Үлетпүр бүдүрүлгениниң ниити хемчээли эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге 2,5 хуу көвүдээн. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң онаалдаларын ажыр күүсеткен.

Ынчалза-даа бүдүрүлгени интенсификастаар талазы-биле ол бүдүрүлгелерниң партия организацияларының болгаш ажыл-агый удуртукчуларының ап чорудуп турар хемчеглери ам-даа чогуур деңнелге четпейн турар. Ындыг байдалдың чылдагааннарын илеретпишаан, пленумнуң киржикчилери чедир кылдынмаан чүүлдерни шүгүмчүлекчи өзү-биле анализтеп, ажыл-ишчи саналдарны киргилээн. Ылаңгыя Кызылдың районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкыны бо чылын кошкак ажылдап, тракторлар, автомобильдер, белдирлер болгаш агрегаттар септээриниң, артык кезектер белеткээриниң беш айлар планын күүсетпээн. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге көдээ ажыл-агый техниказын септээриниң хемчээлин 6 хуу кудулаткан.

Тараа продуктуларының сайгарылга баазазында совхозтарга комбикормнарны доктаамал эвес чүдүрүп чорудуп турарының, Кызылдың эът комбинады мал хүлээп алыышкынын чорудуп турарында организас чок чоруктуң фактылары бар.

Республиканың көдээ ажыл-агыйынга тудуг материалдарын, демир-бетон кылыгларны болгаш конструкцияларны чорудуп берип турар бүдүрүлгелерниң ажылын үндезини-биле экижидери негеттинип турар. «Тыва сүт тудуг» болгаш «Тыва көдээ тудуг» трестерниң демир-бетон кылыглар заводтарының коллективтери амгы үеде чылда 38 муң кубометр чыып эптээр демир-бетонну бүдүрүп үндүрер күчүлүг. Ынчалзажок ол күчүлер долу ажыглаттынмайн турар. Керамзит сай заводунда хөй дериишкиннерниң аңаа туруушкунун болдуруп, продукцияны доктаамал эвес чүдүрүп чорудуп, тудуг объектилеринге чамдыкта куду шынарлыг кылыглар келгилээр. Элегес-Аксының керамиктиг хана материалдар заводу болгаш тууйбу заводу көдээ тудугларже тууйбу чорудар талазы-биле керээлиг хүлээлгелерин күүсетпейн келген. Олар бо чылдың беш айларында «Тыва көдээ тудуг» трестиң болгаш «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының тудуг салбырларынче 1,3 миллион кезек тууйбуну чедир чорудуп бербээн.

Май Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр үлетпүрнүң аъш-чем талазы-биле адырларын улам ыңай хөгжүдериниң хемчеглерин хоорайга боттандырар, Кызыл хоорайның заводтары чыл бүрүде 30 миллион рубльдиң аъш-чем продуктуларын бүдүрүп турар. Олар сүт продуктуларын, колбаса болгаш кондитер кылыгларын, далганны бүдүрүп үндүрерин көвүдеткен. Кол аъш-чем бараанарын бүдүрериниң болгаш сайгарарының беш айлар онаалдалары күүсеттинген.

Ынчалза-даа чамдык бүдүрүлгелер дең-дески ажылдавайн турарындан чамдык аъш-чем бараанарынга чоннуң херегцели долузу-биле хандыртынмайн келген. Сөөлгү үеде чонну хлеб болгаш хлеб-булочка кылыглар-биле хандырары үзүктелиг бергилээр таварылгалар хөй болуп келген. Пиво заводу газтыг сугларны, шилдерде куткан квастарны садыг четкилеринче чедир киирбейн турар.

Кызылдың эът комбинадының, сүт болгаш балык заводтарының удуртукчулары, ында партия организациялары хоорайның ажылчы чоннарын эки шынарлыг аъш-чем продуктулары-биле хандырарының бар курлавырларын четпес ажыглап турарын пленумга анализтээн.

Хоорайның садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын улам экижидер, кызылчыларның садыг хандырылгазын оларның өзүп орар херегцелинге дүүштүр тургузар талазы-биле улуг сорулгаларны пленумга тодараткан.

Комиссионнуг болгаш рынок садыын улам ыңай хөгжүдеринче, бүдүрүлгелерниң дузалал ажыл-агыйларының аргаларын улам долу ажыглаарынче, бо чугула ажылды сайзыраңгайжыдарынче пленум онзагай кичээнгейни угландырган. Агроүлетпүр комплекизиниң адырларын улам ыңай хөгжүдеринге хоорайның транспорт организациялары биче эвес үлүг-хуузун киирип келгенин пленумга демдеглээн.

Хоорайның ажылчы чоннары республиканың совхозтарынга шеф дузазын көргүзер талазы-биле элээн ажылды кылган.

Аъш-чем продуктуларын бүдүрериниң хемчээлин көвүдедир, аңаа хоорайның чурттакчыларының херегцелин хандырар талазы-биле улуг сорулгалар салдынган. Хонукта 45 тонна хлеб бүдүрер заводту келир чылын ажыглалга киирер. Пиво заводунуң пиво цегин чаартып кылырын доозар. Эзиртпес суксуннар цегин тудар. Инкубация цегиниң, 125 тонна кирер холодильниктиң тудуун хандырар, сүт заводунга компрессор цегин тудар болгаш мороженое бүдүрерин организастаар, өске-даа улуг ажылдар кылдынар.

Пленум ССРЭ-нин Аъш-чем программазын чедиишкинниг боттандырарынче угланган доктаалды хүлээп алган.

В. МААДЫР.

СОВЕТ АДЖАРИЯ: тургузуушкуннуң оруу-биле

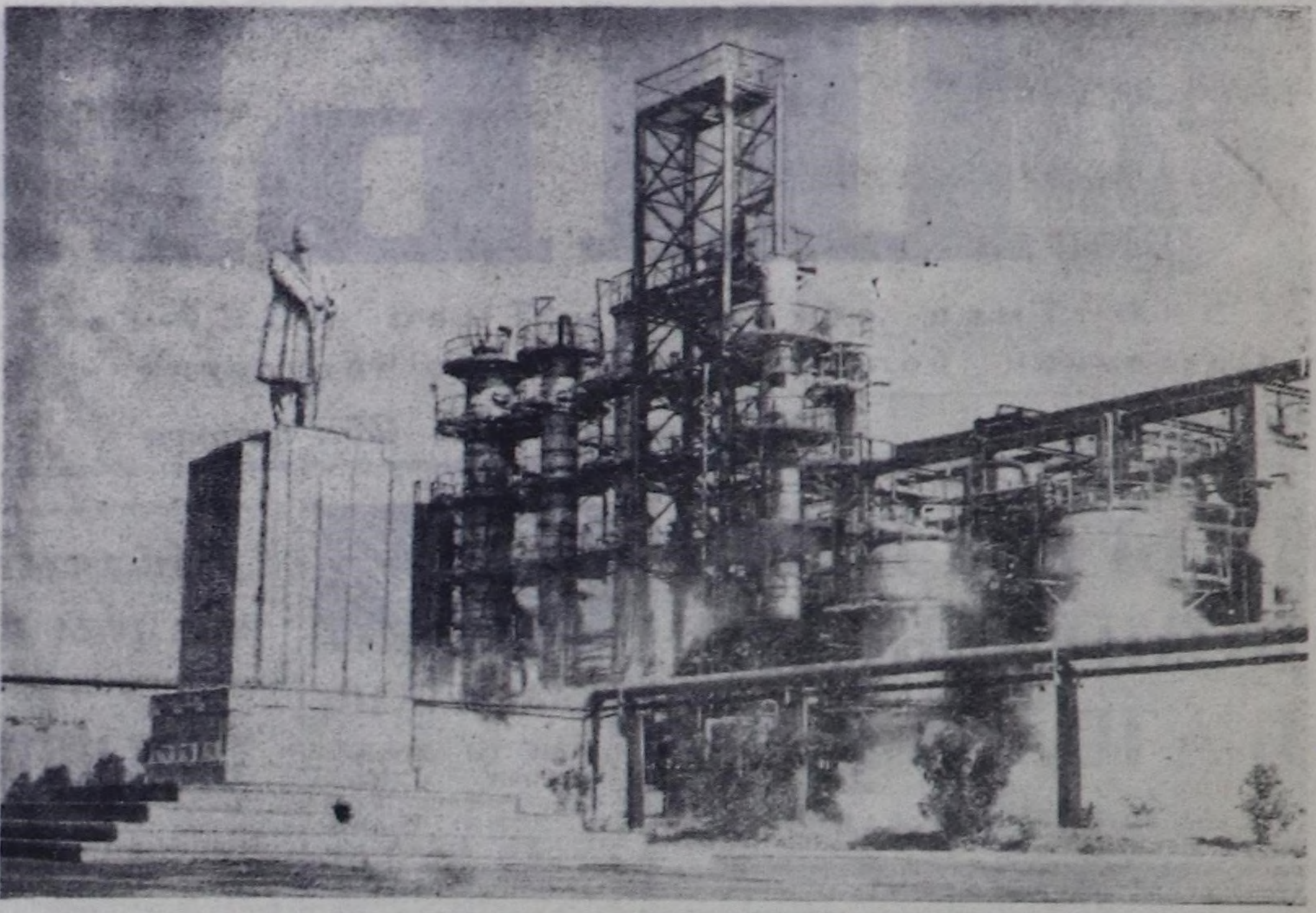

Аджар Автономнуг Совет Социалистиг Республика ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү адырларында улуг чедиишкиннерни чедип алган. Аджарияның экономиказының, культуразының, ниитилел-политиктиг амыдыралының бүгү талаларынга болгулаан канчаар-даа аажок улуг чаартылгаларның эгезин Улуг Октябрь салган. Шаанда хаанныг Россияның кыдыг-кызыгаары турган Аджария бедик хөгжүлделиг экономикалыг болгаш культуралыг автономнуг республика апарган.

Эрги шаг үезинде хожудаңгай, караңгы-бүдүүлүк турган чер ам чуртка делегейниң эң-не эки дээн стандарттарының деңнели-биле үлетпүр продукциязын берип, шайны, цитрустарны өстүрүп, субтропиктиң үнелиг культураларын тарып, чаңгыс аай улус ажыл-агый комплекизин хөгжүдеринге бодунуң үлүүн киирип турар.

Бир эвес Аджарияга 1922 чылда дээди эртемниг кижилерни салаа базып санап каап болур турган болза, амгы үеде ында школаларның, культура-чырдыышкын албан черлериниң четкизи калбарган. Автономнуг республикада амгы үеде педагогика институду, Грузияның В. И. Ленин аттыг политехниктиг институдунуң филиалы, далай училищези, тускай ортумак училищелер, эртем-шинчилел албан черлери ажылдап турар.

Батуминиң нефть болбаазырадыр машина кылыр, судно тудар, электри-техниктиг трансформатор болгаш өске-даа улуг-улуг бүдүрүлге черлериниң продукциязын бистиң чурттуң хөй-хөй булуңнарынче, даштыкы күрүнелерже чорудуп турар.

Он бирги беш чылдыктың эге чылында аңаа пландан ажыр 9.5 муң тонна сорттуг шай бүрүзүн, 47 муң тонна цитрус үнүштер кат-чимизин белеткээн.

В. И. Ленин 1921 чылдың март 1-де партияның X съездизиниң делегаттарынга мынча деп чугаалаан: «Силер Баку—Тифлис аразынга нефть дамчыдар хоолайның ажыттынышкынының дугайын солундан номчудунар бе? Силер ам удавас Батумиге чедир шак-ла ындыг нефть дамчыдыкчызының дугайын номчуур силер. Ол делегей рыногунче үнер арганы бээр».

Батуминиң нефть болбаазырадыр заводунуң девискээринде тургускан В. И. Ленинге тураскаал—ленинчи баш удур көрүүшкүннү бадыткан турар.

Н. АНАСТАСЬЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Эртем—көдээ ажыл-агыйга

КЫЗЫЛ-ТАС

Кызыл-тас болгаш өске-даа тараа культураларының черлик хевирлериниң кара чаңгыс камгалалдыг чери Армян ССР-нин Эребунинде. Ол камгалалдыг черниң сорулгаларының дугайын Арменияның көдээ ажыл-агый институдунуң проректору, биология эртемнериниң доктору Папин Гандилян мынчаар чугаалап турар.

— Кандыг-даа культурлуг үнүштүң төрээн чери ол культураның черлик хевирлери арткан чер азы чурт болур дээрзин XIX вектиң эртемденнериниң чугаалап турганы билдингир. Кызыл-тастың төрээн чери XIX вектиң эгезинде черлик кызыл-тас үнүжү тывылган Сирия биле Палестина дижип турган.

Сирия биле Палестинаны бо культураның тывылган девискээри ол деп бодал амгы чүс чылдың чээрби-үжен чылдарында өскерилген. Ереванның көдээ ажыл-агый институдунуң профессору, сураглыг совет ботаник Михаил Туманянның республика найысылалындан каш-ла километр черден черлик кызыл-тастың хөй янзы хевирлерин тыпканы кайгамчык ажыдыышкын болган.

...Ереванның мурнуу талазынче даштыг хову шөйлүп чорул каан. Мында, хүн чип каапкан херзүнде, амгы культурлуг кызыл-тастың өгбези черлик кызыл-тас өзүп турар. Ол кезек чер бистиң чуртувустуң дыка хөй эртем-шинчилел төптериниң эртемденнериниң хайгааралында каш-каш он чылдарның дургузунда туруп келген. Ам мында, 89 гектар шөлде, камгалалдыг чер тургустунган.

— Кызыл-тас бистиң эраның беш-алды чүс чылдарында-ла улуска билдингир турган — деп, Папин Гандилян чугаалады. —Сөөлзүредир ону шилип турганының түңнелинде үрезини улуг, мажаа болгаш сывы быжыг болу берген. Ынчалзажок ооң черлик төрелдери эртемге ам-даа солун. Ында белоктуң хөйү, кандаашкынга быжыы — ооң кайгамчык шынарларының чамдыызы ол. Республиканың девискээринде черлик кызыл-тастың эртемге билдингир беш хевириниң дөртү үнүп турар. Оларны Арараттың, Урартунуң, ийи өзектиг чаңгыс тараалыг, чаңгыс өзектиг чаңгыс тараалыг черлик кызыл-тастар деп адап турар. Ол хевирлерниң чүс хире янзылары бар.

Черлик кызыл-тастар чыыры-биле база оларны шинчилээри-биле дыка хөй экспедициялар биске кээп турар. АКШ-тың, Японияның болгаш өске-даа чурттарның эртемденнериндер черлик кызыл-тас чорудуп бээрин дилээн чагаалар бо-ла келгилээр. Черлик кызыл-тас хөй-хөй бодалдарның болгаш ажыдыышкыннарның эгези болу берген. Ленинградта Бүгүэвилелдиң үнүш ажыл-агыйының институдунуң, Калифорния болгаш Кембридж университеттериниң эртемденнери-биохимиктери болгаш генетиктери амгы кызыл-тастарның тыптырынга Урарту деп черлик кызыл-тас киришкен деп шинчилээннер.

Черлик кызыл-тас үнүп турар камгалалдыг чер черлик болгаш амгы кызыл-тастарның биологтуг шынарларын деңнээр талазы-биле ажыл кылыр, солун дуржулгалар кылыр арганы бээр. Камгалалдыг чер Арменияның генетиктиг байлаан, бойдустуң чаагай хайыразын арттырарынга дузалаар. Ол эң-не чугула.

Грайр **АРУТЮНЯН**.
(ПМА).

Ереван.

МАССАЛЫГ ЭГЕЛЭЭН

«Тиилелге» совхозта бо чылын хөй кыргылдазы орайтап эгелээн. Дүктү чидириг чок, кыска хуусаала ажаап алыры негеттинип турар.

Кыргылда пунктузунда ажылдап турар кижилерге таарымчалыг байдалды тургускан. Пунктуда электрилиг 36 хачы коштунган, 50 кижи хол хачылары-биле кыргып турар.

Совхоз бо чылын 14900 хойну кыргыыр болгаш күрүнеге 57 тонна дүктү садар планныг. Кыргылданы шапкынчылар сорулга-биле социалистиг чарыштың негелделерин, ажыл төлевирин, кижи бүрүзүнүң кылыр нормазын кылгаш аскан.

Кыргылдага суурнуң албан организацияларындан шеф ажылын организастап турар.

Социалистиг чарыштың негелдезин ёзугаар, эки ажылдаан шефчилерге 150, 100, 75 рубльдиң үш шаңналын тургускан. Оон түңнелин кыргылда дээстурга үндүрер. Кыргыкчыларның түс-түзүнда ажылының түңнелин 7 хонуктап үндүргеш мурнакчыларны шаңнап, мактап турар.

Пунктуда көскү агитацияны дерип кылганы эки. Ында столовая ажылдап турар.

Э. ТЕЖИТ.

Кызыл район.

НААДЫМГА УТКУШТУР

СЕМИРТИЛГЕ— ХҮННҮҢ АЙТЫРЫЫ

СЭКП Төп Комитединиң май (1982 чыл) Пленумунга «1990 чылга чедир үеде ССРЭ-нин Аъш-чем программазының болгаш ону боттандырар талазы-биле хемчеглер дугайында СЭКП ТК-ның Чингиве секретары, ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң илеткелин болгаш Пленумнуң материалдарын номчуп таныышкаш, ол төөгүлүг документилерни бодумнуң сеткилимниң ханызындан изин-биле деткип чүүлдүгзүндүм.

Бистиң совхозтуң малчыннары болгаш мал ажылының тускай эртемниглери Пленумнуң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш боттарындан хамааржыр бүгү чүүлдерни кылып турар.

«Торгалыг» совхозта чамдык малчыннар чыл бүрүде малдың чайгы семиртилгезин шын организастап, эки түңнелдерни чедип ап турар. Оларга Кара-оол Ховалыг, Бады-Суур Дамдын, Шуур-оол Куулар, Алдын-Херел Санчы болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Ындыг-даа болза, чайгы үеде малдың семиртилгезинче кичээнгей салбайн, оъттуг, суглуг тайгаларже малды одарладып семиртир ажылды четпес организастап турар. Ылаңгыя аныяк малдарны үзүп, кадарчыларга хүлээдип бээрде, ону деңзилевес, аңаа баш саны-биле хүлээдип бээр чоруктар четпес деп бодаар мен. Ооң уламындан чамдык малчыннар чүгле хүлээп алган малының баш санын онча-менди камгалаарын бодааш, үр кажаалаар, семиртилгезинче кичээнгей салбайн баар чоруктар бистиң совхозтуң малчыннарында бары чажыт эвес.

Аныяк болгаш күрүнеге садар малдарның кадарчыларынга семиртилге дээш, немелде төлевирни бербейн турар. Семиртилгеде малдарны концентраттыг чемнер-биле чемгербейн турары четпес. Оларны үзүп турар үеде кадарчыга деңзилээш, хүлээдиптерин, күрүнеге дужаарда база деңзилээрин кылбайн турарындан чамдык малчыннарның харысалгазы кошкап турар. Ооң уламындан иргичигештерни болгаш шарыжыгаштарны арган деңгилделиг кылдыр күрүнеге дужаап турар.

Семиртилге дээш, малчыннарга немелде төлевирни бээр, материалдыг сонуургалын болгаш харысалгазын бедидер болза чогуур деп бодаар мен. Ооң ужурундан чүгле кадарган малының бажының онча-мендизин бодаар, хүн эрттирер эки семиртпес малчыннар бар. Шак ындыг дүмчүүн боралаңыр кижилерни моон соңгаар шыңгыы көрзе чогуур.

Малдың чайгы семиртилгезин чогуур бедик деңнелге эрттирер дээш совхозтуң удуртукчулары, мал ажылының тускай эртемниглери малчыннар ортузунга масса-политиктиг тайылбыр ажылдарын күштелдирери чугула.

Амгы үеде совхозта хой кыргылдазы массалыы-биле чоруп турар. Ону бо айның 30-нуң бетинде доозары көрдүнген.

К. ДОНГАК.

Өвүр район.

ОЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

Эрзин районда «Чаа орук» совхозтуң хову ажылдакчылары часкы тарылгаже организастыг киргеш, ону кыска үеде дооскан. Ниитизи-биле 1201 гектар черге тарылганы чоруткан. Хөрзүннү бо чылын хатка удур техника-биле болбаазыраткан. Ниити тарылганың хөй кезиин мал чеми культуралары ээлеп турар. Тарылганы чорударының негелделерин айыткан хуусааларны агротехниканы сагып чоруткан.

Совхоз бо чылын картофель-ногаа тарылгазынче кол кичээнгейни салган. 6 га черни долгандыр кажаалааш, аңаа 300 тонна өдекти төккен. 4 га картофельди, 1 га ногааны аңаа тараан.

Часкы тарылга-биле черге-лештир мал чеми белеткээр техниканың септелгезин база чоруткан. Малга быжыг чем-суурну тургузарын кол сорулга кылдыр көргеш ам механизаторлар мал чеми белеткелинче, техника септеп кылдыр ажылче массалыг кирипкен. Бо чылын 500 тонна фуражты, 3210 тонна сигенни, кукурузаның 2580 тонна ногаан массазын 500 тонна саванны мал чеминге белеткээр планныг.

Моон-биле «Чаа орук» совхозтуң чер ажылының ажылдакчылары, СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң хүлээп көргени ССРЭ-нин Аъш-чем программазын амыдыралга херек кырынга боттандырарынга боттарының бо чылгы үлүүн киирерлер.

В. КУНГА.

Хоорай, суурларывыс аян-шинчизи

КАЖАА-ХЕРИМ ЧОК БАЖЫҢНАР

Самагалдай суурнуң адаа талазында чаңгыс аай төлевилелдиң чаа чуртталга бажыңнары туттунуп, ажыглалда кирип турар. Бажыңнарның аразы чоок, алды, беш метр. Оларны чоок тутканының чылдагааны —кедизинде барып, аңаа төптүткен одалга системазын тургузары планда көрдүнген. Ужарлыг кудумчузунда чаа ол кварталдың бажыңнарын районнуң септелге-тудуг участогунуң тудугжу бригадалары тудуп турар. Оларның ажылынга чурттакчы чон өөрүп четтиргенин илередип турар.

Ук кварталдың бажыңнарын онгу беш чылдың эгезинде тудуп эгелээн, оон бээр чылдың-на немежип турар. Туттунуп ажыглалга кирип турар бажыңнарның шынарынга хамаарыштыр чугаалаар болза, четпестер бар. Чижээ, эрткен чылын ажыглалга кирген чамдык бажыңнарның херимнери чок. Чылдагаанын айтырарга, манза чедишпес дээр ийикпе, азы төлевилелде кажаа-херим көрдүнмээн деп тайылбырлаар. Девискээрин кажаалаваан бажыңнар кудумчунуң, харын-даа суурнуң ниити аян-шинчизин базып тар боор-дур. Ажык чер дээш чурттакчылар бажыңнарының девискээринге тарымал үнүш ногаа, картофель олуртпас болгулаар. Олуртуп алырга-даа ажык черге мал-маган са базып, чип каап тар. Ийиде, өреге бүрүзүнүң кандыг-даа малды тударынга херим, кажаа ыяап-ла херек болгай. Ынчангаш кажаа-херимниг болурун кварталдың чурттакчылары кончуг күзээр.

Чаа кварталдың девискээринде кудук чок. Мал хүлээп алыр черниң кудуу аңаа харын эрткен чылга чедир турган, ол организацияның Ужарлыг-Хемче кеже бергени-биле кудук хагдынган.

Кудук айтырыынга чогуур черлерге негелде тургузарга, чылзыр боордан өске түңнел чок.

Ө. ЧИНМИТ.

КЫСКА ХУУСААДА

«Сүт-Хөл» совхозта хой кыргылдазы массалыы-биле эгелээн. 16 муң өшкүнүң кыргылдазын организастыг дооскаш, күрүнеге 13 тонна 376 кг дүктү саткан. Ам ниитизи-биле 13 муң хойну кыска хуусаада эки шынарлыг доозар дээш кыргыкчылар ортузунда ажыл-иш хайныккан.

Кара-Чыраа салбырга кыргылданың баштайгы хүнүнде 600 ажыг хой кыргыттынган. Хойжулар Делгер-оол Монгуш, Таан-оол Ондар бир хойдан 2 кг дүктү кыргып ап, эки көргүзүглүг болган.

Кыргылда пунктузунда электрилиг 24, 8 хол хачылары ажылдап турар. Ында кыргыкчылар Орлан Монгуш, Сергей Донгак, Мая Монгуш, эдикчи мастер Маадыр-оол Эрелчин, чаныкчы Николай Ондар олар эки ажылдап турарлар.

Кыргыкчылар ортузунда социалистиг чарышты организастаан болгаш оон түңнелин 5 хонуктап үндүрүп, мурнакчыларны тодарадып, шаңнап, мактап турар.

Хой кыргылдазын 20 ажыл хүнүнде доозар деп шиитпирлээн.

О. БОРАШ.

Чөөн-Хемчик район.

ЧАЙЛАГДА ФЕРМА

Тес-Хем районнуң «Чодураа» совхозунуң чайлагда фермазынга барык чартык хүн болдувус. Районнуң санитар-эпидемиология станциязының эмчилери ферманың арыг-силиг байдалын хынап, саанчылар-биле чугаалажып, оларның кадыының байдалын билип ап, беседалар чоруткан.

А бис ферманың хоочун ажыл-ишчи кижилери, аныяктарның бүзүреллиг дагдыныкчылары Баткарларның өөнде олур бис.

Хоочун коммунист Чооду Намдакович ферманың ол-бо талазында чаптыла берген турар ногаан ээмнерни, хөлбегер аяң-шыктарны сеткил өөрүп көрүп ора, чугаалады:

— Куран ылап чурумалдыг чер, малдың семирип сүттелиринге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге черле таарымчалыг. Ферманың инектеринге чүм оъттуг одар-белчиир четчир. Маңаа келиривиске-ле сүт саалдазы көвүдүр көвүдеп эгелээр.

— Чартык чылда бистиң ферманың коллективи күрүнеге 120 тонна сүттү дужаар планныг — деп, дагдыныкчыве, күш-ажылдың хоочуну Чедей Хурагандаевна чугаазынга киришти.—Бо хүннерде 103 тонна сүттү-күрүнеге саап дужааган. Хүнде бистиң мурнакчы саанчыларывыс К. Оюн, А. Кечил, О. Үкей болгаш өскелер-даа саап турар инектеринден 180—200 литр чедир саап турар.

Тес-Хем районнуң «Чодураа» совхозунуң Хараал-Тей комсомолчу-аныяктар фермазында амгы үеде 170 саар инек бар. Олар сүттүг, экижиткен уксааның инектери болуп турар. Ферманың коллективи чыл санында-ла күрүне мурнунга алган хүлээлгезин доктаамал ажыр күүседип келген. Бо хүннерде саанчы, кадарчы бүрүзү ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чыл оюн күш-ажылчы белектерлиг уткуур дээш политиктиг улуг көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар.

Чооду Намдакович чугаазын уламчылады:

— Неделя санында бистиң коллектививиске лекция, беседалар черле болуп турар. Кижи бодап магадап ханмас чаагай үеде ажылдап база чурттап турар аас-кежиктиг улус-тур бис. Улуг башкы В. И. Ленинниң бодап чораан бодалдарын, изиг күзелин партия болгаш чазаавыс ам тыва черде херек кырында боттандырып турары бо-дур. Аңаа өөрүвейн чүге өөрүүрүл. Бис чүгле аңаа өөрүп турар эвес, харын-даа ол улуг чаагай херектиң улам сайзырап бодараарынга боттарывыстың эвээш-биче-даа болза үлүг-хуувусту киирип турар бис. Амгы салгал, аныяк салгал ажыл-ишчи-дир, эртем-билиглиг-дир, оларга чоргаарланыр ужурлуг бис.

— Партиявыстың Аъш-чем программазын безин кижи бодап көөрге, социал-политиктиг улуг сорулга, чугула документ-тир — деп, Чедей Хурагандаевна өөрүп чугаалады.— Ону амыдыралга херек кырынга боттандырарынга ферманың саанчыларының, кадарчыларының үлүг-хуузу база кирер.

Ол шын. Сүт, саржаг, эът кайын келирил? Оларны кымнар бүдүрүп турарыл? Көдээниң ажыл-ишчилери-ле болгай.

— Аъш-чем программазының дугайында тайылбырны СЭКП Тес-Хем райкомунуң ийиги секретары С. С. Куулар кылды. Ферманың бүгү ажыл-ишчилери ону сеткил ханып, улуг өөрүшкү-биле уткуп хүлээп алган, аңаа боттарывыстың моон соңгаар канчаар ажылдаарывысты, аъш-чем продуктуларын көвүдедир дээш чүнү кылырывысты база сайгарып чугаалажып турдувус. Эки херек эзиниг— деп Чооду Намдакович шынна сеткилин чугаалады.—Оон соонда ол программа дугайында көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, бригадирлер, совхозтуң удуртур-баштаар даргалары-даа чаңгыс эвес удаа чугаалажып келдилер. Боттарывыс база кайын аңаа орар бис, аравыста чугаалажып, өөренип тур бис.

Чайлагда ферманың күш-ажылчы коллективиниң ажылы шынап-ла хайныышкынныг. Ферманың он ийи саанчызы аразында социалистиг чарышты калбарткан, кижи бүрүзү алган социалистиг хүлээлгезин күүседир дээш эрестиг ажылдап турар.

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң депутады, ВЛКСМ Төп Комитединиң ревизия комиссиязының кежигүнү Оюмаа Баткарны республикада билбес кижи ховар. Ада-иезиниң ажыл-херээн дөзеп салгап алган аныяк коммунист Оюмаа ажыл-ишчи, бүдүштүг кижи. Саанчылап ажылдап келген чеди чылының дургузунда он бир саар инээнден-не чылда 2000—2500 литр сүттү саап ап келген.

— ВЛКСМ-ниң XIX съездизиниң ажылынга киржир улуг аас-кежиктиг болдум. Улуг Төрээн чуртувустуң найысылалы Москвага. Съездилер ордузунга хөй нация совет оолдар, кыстар өөрүм база акы-дуңма социалистиг болгаш даштыкы өске-даа чурттардан келген аныяктар-биле чаңгыс эвес удаа чугаалаштым. Кижилер найыралы-биле күштүг деп чүвеге база катап бүзүредим— деп, Оюмаа Баткар магадап чугаалады.— Ам бистиң бо фермавыстың комсомолчу-аныяктарының мурнунда сорулгалар улуг. Малдан алыр продукцияның шынарын экижидери, сүт саалдазын улам көвүдедири негеттинип турар.

Дуржулгалыг саанчы Оюмаа Чоодуевна Баткар мал чеми, будук-бүрү белеткээриниң дугайын база хөлзеп чугаалады. Ферма үш чүс тонна ажыг сигенни, он-он тонна будук-бүрүнү белеткээр сорулгалыг. Амдыгааштан эгелеп ажылды кылып кирер, аңаа кижи бүрүзү идепкейлиг киржир ужурлуг.

Чайлагда Хараал-Тей комсомолчу-аныяктар фермазының бөгүнгү амыдыралы мындыг болду. Ферма электрижиттинген, ол саанчыларның ажылын чиңгедиринге, ону механизастаарынга, оларның культурлуг амыдыралын бедидеринге аң чугула. Фермада политиктиг- идей-кижизидилгелиг ажыл эки тургустунган, солун-сеткүүлдү доктаамал ап турар.

О. МОНГУШ.

Ыяш олуртулгазы

Улуг-Хем ыяш ажыл-агый чериниң үш салбырлары эрткен айда ыяш тарып олуртулгазын чоруткан. Арыг-Үзүү салбыры 83 гектарга шеттерни тараан.

Ыяш тарып олуртулгазын Арыг-Үзүү салбыры өскелерни мурнай шынарлыг болгаш шапкын дооскан. Ыяш олуртулгазынга лесниктер Виктор Кыргыс, Дамба Хаак-оол, Чамыян Базыр-оол, ажылчыннар Иван Казанцев, Николай Кучев, Валерий Садырев эки ажылдааннар.

К. КОМБУ.

Хөй уруглarlыг иелерни «Иениң алдары» орденнер болгаш «Иениң медалы» медальдар-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Долума Тореевна Деге — республика типографиязының дептерлекчизи.

Зоя Хертековна **Шугум-оол** —өг-бүле ээзи.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Татьяна Дордуевна **Ондар**—Кызылдың харылзаа белдириниң ажылдакчызы.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Караш Делгер-ооловна **Ооржак** — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Октээ Анайовна **Ооржак**—«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Кара Дорумаaевна **Ховалыг** — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Мария Мандаңмаaевна **Сарыглар** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Минчимаа Байындыевна **Хертек** — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Мария Кара-Саловна **Биче-оол** — Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

Күнзенмаа Содунамовна **Саая** — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Күнзенмаа Дүвековна **Хертек** — «Барлык» совхозтуң саанчызы.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Мария Степановна **Болган**—«Тере-Хөл» совхозтуң ажылдакчызы.

Лариса Чылбак-ооловна **Сарыглар** — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Валентина Байкараевна **Биче-оол** — «Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

Чечекмаа Санчыевна **Ооржак** — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

ӨВҮР РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Анайбан Кыргысовна **Ажы**—«Торгалыг» совхозтуң сүт-бараан фермазының эргелекчизи.

Долгармаа Туматовна **Тае-оол** — «Торгалыг» совхозтуң малчыны.

Өпей Салчаковна **Шокшуй**—«Торгалыг» совхозтуң малчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Марта Нурзатовна **Саая**—«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Алефтина Монгушевна **Баяндай** — «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Дина Дамбаевна **Түлүш** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Тоорук Чылбаковна **Монгуш** — «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Зоя Донгуровна **Монгуш**—район эмнелгезиниң ажылдакчызы.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Урана Баян-ооловна **Донгак** —«Кызыл Түк» совхозтуң бухгалтери.

Валентина Кызыл-ооловна **Кончук** — Солчурда уруглар садының кижизидикчизи.

Мария Комбуй-ооловна **Кошкар-оол** — Торгалыг ортумак школазының кижизидикчизи.

Александра Калындууевна **Монгуш** — Солчур ортумак школазының ажылдакчызы.

Валентина Балдыжыковна **Монгуш**— «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Калдар Сордуевна **Саая** — «Кызыл-Тук» совхозтуң ажылчыны.

Зоя Доржуевна **Таваажап**—райпонуң белеткел конторазының кассири.

Зоя Шагаровна **Таваажап**—райпонуң склад эргелекчизи.

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Раиса Ильинична **Дамдын**—«Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

ТАҢДЫ РАЙОНДАН

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Көк Монгушовна **Долаан**—С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Анай Суржамаевна **Монгуш** — Тываның кедээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының саанчызы.

Сувак Донгаковна **Монгуш**—Элегес ортумак школазының ажылдакчызы.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Кимаа Данмаевна **Кыргыс**—С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Мария Михайловна **Дорощенко** — «Россия» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Валентина Чоодуевна **Оюн**—Межегейниң участок эмнелгезиниң санитарказы.

Мария Монгеевна **Ойдуп-оол** — «Россия» совхозтуң ажылчыны.

Анай-оол Көк-ооловна **Монгуш** — Элегестиң Культура бажыңының ажылдакчызы.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Анай Монгушевна **Агбаан**—Булуң-Терек суурда өг-бүле ээзи.

Александра Девековна **Сереэ** «Улуг-Хая» совхозтуң саанчызы.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Александра Түлүшевна **Сундуй-оол** — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Фаина Дармаширievна **Шаварина** — «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Тукеек Монгушевна **Намчыл-оол** — улус депутаттарының Хендерге кедээ Совединиң күүскомунуң бухгалтери.

Тамара Түлүшевна **Санчы**—«Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Дениинмаа Хайыповна **Бумбажай** — «Чаа орук» совхозтуң ажылчыны.

Херелмаа Лопсановна **Дакаа** — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Зоя Кыргысовна **Маажай**—Нарын суурда өг-бүле ээзи.

Мандалмаа Байырлыгыевна **Конгар** — амыдырал хандырылга комбинадының ажылдакчызы.

Откун Байыровна **Сарыг**—Нарын суурда өг-бүле ээзи.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы **М. МЕНДҮМЕ.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары **Н. БОЙДУ.**

Кызыл хоорай, 1982 чылдың июнь 14.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

БОЛУУШКУННАР, ФАКТЫЛАР, ДЫҢНАДЫГЛАР

⊙ **СОФИЯ.** Болгарияның эң массалыг ниитилел-политиктиг организациязы — Ада-чурт фронтузунуң IX съездизи Культураның улусчу ордузунга болган. БКП ТК-ның Чиңгине секретары, Болгарияның Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, өске-даа болгар партия болгаш күрүне удуртукчулары ооң ажылынга киришкен. Совет Эвилелиниң делегациязы-биле катай даштыкы 50 ажыг делегация аңаа олурушкан.

Делегаттар организацияның ажыл-чорудулгазының түңнелдерин үндүрүп, чаа сорулгаларны айтып, чаа удуртур органнарны соңгаан.

БКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, Ада-чурт фронтузунуң Национал чөвүлелиниң даргазы П. Кубадинский отчёт илеткел кылган.

* * *

⊙ **ДАМАСК.** Израиль агрессиязының уламчылап турарынга холбаштыр Ливанда болгаш ниитизи-биле Чооккуй Чөөн чүкте байдалды Сирияның министрлер чөвүлелиниң хуралынга көрген.

Дайзыннар-биле сегиржип алышкынга боттарының дайынчы арга-шинектиин Сирияның чепсектиг күштери бүзүреткен деп, Сирия Араб Республиканың чазаа демдеглээн. Араб эп-сеткил каттыштырылгазын чедип алырының, араб делегейде ангылангак байдалды ажып эртериниң эргежок чугулазын хуралга айыткан.

Сирияның удуртулгазының Совет Эвилели-биле харылзаажылгаларының түңнелдерин көргеш. Сирияның министрлер чөвүлели «совет-сирия сырый кады ажылдажылга агрессияның күштеринге удур дээштиг демиселге доктаамал база кол баазы болур» деп айыткан.

* * *

⊙ **НЬЮ-ЙОРК.** СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсеглениишкиини дүжүрер талазы-биле ийиги тускай сессиязынга чагаазының текстизин албан хуузунуң документизи кылдыр Каттышкан Нациялар организациязында тараткан.

* * *

КОПЕНГАГЕН. Данияның Компартиязының ТК-зының пленуму болуп, ооң киржикчилери иштики болгаш даштыкы политиканың чугула айтырыгларын көрген.

ДКП-ның Даргазы Й. Енсен пленумга чүве чугаалааш, чурттуң ажылчын ангызының, бүгү ажылчы чоннарының херээ дээш демиселди уламчылаарынга дани коммунистер долу шиитпирлиг деп медеглээн. Боо-чепсекти кызырарының, Европаның Соңгу чүгүнге ядролуг чепсээ чок зонаны тургузарының айтырыгларынга дани чазактың тодаргай базымнарлыг болурунуң эргежок чугулазын ол онзалап демдеглээн. Дания НАТО-дан үнер болгаш ортумак ыракпыдан чаа ядролуг чепсектерин Барыын Европага сайгара тургузар дугайында наточу планнарны боттандырарынга кандыг-даа идиг бээриинден ойталаар ужурлуг деп, ДКП-ниң Даргазы айыткан. Совет Эвилелиниң делегейге ядролуг боо-чепсектерни эңдере бүдүрерин соксадырынче угланган саналдарын бүрүн деткип турарын ол илергейлээн.

* * *

⊙ **НЬЮ-ЙОРК.** КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле ийиги тускай сессиязы амгы үениң эң чугула айтырыы —чепсеглениишкинни дүжүрериниң айтырыын шиитпирлээринге идиг бээр хүлээлгелиг деп, КНО-нуң чиңгине секретары Х. Перес де Куэльяр Нью-Йоркка медеглээн. Боо-чепсектерни эңдере бүдүрер чорук аажок улуг курлавырларны чок кылып. ол чорук чүгле делегейниң тайбынынга эвес, харын кижи төрелгетенниң алыс доруннаашкынынга база шыңгы кыжаныг болуп турар деп, ол онзалап демдеглээн.

* * *

⊙ **КАРАКАС.** Венесуэланың политиктиг кескү ажылдакчызы, биеэде даштыкы херектер министри чораан Симон Альберто Консальви социалистиг Куба-биле харылзааларны чогумчудары деткип чугаалаан. Куба Республика кая-даа каттыышпастар шимчээшкининде чугула рольду ойнап, Латин Америка күрүнелериниң аразында атаалдарлыг болуп турар деп, найысылалдың «Универсаль» солунунуң айтырыгларынга харылап тура ол медеглээн. Куба-биле харылзааларны экижидери чүгле Венесуэланың эвес, харын улустары боттарының ёзулуг хамаарышпас чурттаар эргезинге, бот-тускайлаң эргезинге болгаш деңнелгезин шиитпирлиг камгалап турар бүгү диптиң эрге-ажыктарынга база таарҗыр ниик деп, ол чугаалаан.

(СЭТА).

ВСР. Социалистиг Вьетнамда пөс-таавы үлетпүрү шапкын темпилер-биле хөгжүп турар. Август революциязынга чедир чуртка пөс аргыыр чүгле чаңгыс фабрика турган болза, ам ажыл-агыйның ол адырында чүс ажыг бүдүрүлгелер санаттынып турар. Оларның чыл бүрүде бүдүрүп үндүрер продукциязы 450 миллион метр хөвең-саазын пөстер болгаш торгу, 40 муң чедир тонна аргыг удазыны болур.

ЧУРУКТА: «Хадонг» фабрикада.

ВИА—СЭТА-ның фотозу.

КНО-НУҢ ТУСКАЙ СЕССИЯЗЫНДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Тайбың совет чаа инициативалар, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң КНО-нуң Кол Ассамблеязының ийиги тускай сессиязынга чорутkan чагаазында айыткан ядролуг чепсекти мурнай ажыглавас дугайында ССРЭ-ниң хүлээлгези делегейге тайбынны быжыглаарының, боо-чепсекти эңдере бүдүрерин соксадырының, чепсегленииншкиннерни дүжүрерин чедип алырының аргаларын тыварының чаа перспективаларын ажыдып турар.

Ядролуг чепсекти мурнай ажыглавас дугайында ССРЭ-ниң чааскаан хүлээп алган хүлээлгезин бедик-биле үнелеп турар бис деп, Сирияның делегациязының баштыңы Диалла аль-Фатталь медеглээн.

Ынчаарга америк империализмниң дайынзырак чоруунуң күштелгенин фактылар херечилеп турар деп ол демдеглээн. Делегейниң амгы байдалының чидигленген буруузу Американың Каттышкан Штаттарынга бүрүн онаажып турар. Ядролуг дайынның кыжаныышкынын узуткаарын делегейниң улустары күзеп турар. Ынчалзажок АКШ-тың президентизи болгаш өске-даа америк удуртукчулар «кызыгаарлаттынган» ядролуг дайынны кыпсырын оралдажып турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге хүлээп алдынган 80 чылдарда Тайбың программазы дайын кыжаныышкынын узуткаарының, чавырлыышкынны ханыладырының, ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң кады ажылдажылгазын калбартырының боттуг угланыышкыннарын тодаргайлап турар деп, Украин ССР-ниң даштыкы херектер министри В. Н. Мартыненко медеглээн.

Ядролуг чепсекти мурнай ажыглавас дугайында Совет Эвилелиниң хүлээлгези ядролуг дайынны болдурбазынче угланган. Ядролуг чепсектиг бүгү күрүнелер ындыг хүлээлгени алыр болза, ядролуг бирги-даа, ийиги-даа, үшкү-даа согуушкуннар болбас ийик.

Чепсегленииишкиннерни дүжүрер херекке тодаргай түңнелдерни чедип алырының кара чаңгыс аргазы чугаалажыышкыннар болуп турар деп, Үстүкү Вольта республиканың даштыкы херектер болгаш кады ажылдажылга министри Ф. Тьентарбум онзалап демдеглээн. Стратегтиг боо-чепсектерни кызыгаарлаар болгаш кызырар дугайында ам болур совет-америк чугаалажыышкыннарга ол байыр чедирген.

Г. ШИШКИН, Е. МЕНКЕС, А.СИДОРУК.

АЪШ-ЧЕМ ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ СЕССИЯЗЫНДА

МЕХИКО. (СЭТА). Боо-чепсекти эңдере бүдүрерин соксадыр база бүгү делегейге тайбыңны быжыглаар сорулга-биле шиитпирлиг хемчеглерни алырының эргежок чугулазын Мексиканың президентизи Хосе Лопес Портильо айыткан. Бүгү делегейниң аъш-чем чөвүлелиниң Мексиканың Акапулько хоорайынга ажыттынган 8-ки сессиязынга ол чүве чугаалаан. Делегейниң 36 чурттарының, ооң иштинде Совет Эвилелиниң делегациялары сессияның ажылынга киржип турар. Ол чурттарның кедээ ажыл-агый министрлери азы оларның оралакчылары боттарының делегацияларын баштап келген. Хөгжүп орар чурттарда аъш-чемниң чедишпезиниң айтырыгларын сессияда база чугаалажып көрүп турар. Бүгү делегейге аъш-чем продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле дээштиг хемчеглерни алырының айтырыгларын сессияның чугаалажып көрүүшкүнүнге кииргрен.

Амгы сессияга кирген айтырыглар тайбың дээш демисел-биле дорт холбаалыг дээрзин Мексиканың президентизи онзалап демдеглээн. Боо-чепсекти эңдере бүдүрерин соксатпышаан, аъш-чемни бүдүрерин көвүдедиринин эргежок чугулаазын ол айыткан.

Бүгү делегейде аъш-чем айтырыы чидигленген байдалда Бүгү делегейниң аъш-чем чөвүлелиниң 8-ки сессиязы ажыттынган. Чеден чылдарның эгезинден бээр үеде аъш-чем айтырыы онза чидиглеңгенин Каттышкан Нациялар Организациязының Чиңгине секретарының амгы сессияның делегаттарынга чорутkan чагаазында айыткан. Африканың хөгжүп орар чурттарында аъш-чем дыка чедишпейн турар болгаш эрткен ол үениң дургузунда кижи бүрүзүнге онаашттыр аъш-чемни ажыглаанының хемчээли 15 хуу кызырылган.

Бүгү делегейниң аъш-чем чөвүлелиниң медээзи ёзугаар алырга, амгы үеде делегейде 500 миллион хире кижи аштаңгы байдалга таваржып турар. Бир эвес шиитпирлиг хемчеглерни албас болза, аштаңгы байдалга таварышкан кижилерниң саны 2000 чылга чедир ам-даа 100 миллион кижиге немей көвүдээр. Делегейге тайбың дээш идепкейлиг демисел чокка, боо-чепсекти эңдере бүдүрерин соксатпаанда аъш-чем айтырыын шиитпирлээри чедип алдынмас.

ЧУРТТАН ОЙЛАДЫПКАН

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Улан-Баторга чурттап турган кыдат национал бөлүк хамаатыларны эрге-чагырганың чогуур органнарының шиитпири ёзугаар Моолдан үндүр ойладыпкан.

МОНЦАМЭ агентилелдиң дыңнатканы ёзугаар алырга. ол кижилер кем-буруулуг ажыл-чорудулгазын үүлгедип, социалистиг хоойлу дүрүмнү үреп, чиижең тывыштарының күсели-биле чурттап турган. Оларның дыка хөйү моон мурнуунда харысалгага онаажып турган.

Моол Арат Республикада чурттап турар күш-ажыл кылып шыдаар кыдаттарның дыка хөй кезии ниитилелге ажыктыг ажыл-иш кылырындан чүүл-бүрү арга-биле былдап, чажыт арга-биле хууда бүдүрүлге тудуп. чиижең садыг кылып турарынче «Улан-баторын медээ» солун кичээнгейни угландырган. Айыттынган үүлгедиишкиннер МАРН-ның болгаш улусчу Моол күрүнениң политиказынга үдезини-биле удурланышкак.

ЛОНДОННУҢ ДЕРЗИИ ТУРУЖУ

МАДРИД. (СЭТА). Гибралтарның келир үезиниң дугайында Лондон-биле чугаалажыышкыннарны «тодаргай эвес үеже» соңгаарладыр дугайында испан чазактың шиитпири-биле холбаштыр Испанияның болгаш Англияның аразында чөрүлдээлер база катап чидиглеңген.

Пиреней чартык ортулукта ол британ колониязының келир үезиниң дугайында чугаалажыышкыннар бо чылдың июнь 25-те эгелээр ужурлуг турган. Ол девискээрге Испанияның эргелерин хүлээп көөр дугайында Мадридтиң негелдезин хандырып болурун ылаптыг чугаалажып көөр дээн Англияның аазаашкынынга ораштыр Гибралтарның 1969 чылдан бээр бүзээлээшкинин соксадыр дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүнге Испания чөпшээрешкен турган.

Англияның Мурнуу Атлантиканга колониалистиг үүлгедии-биле холбаштыр байдал өскерилген. Аргентинага удур девискээр маргылдаазынга шериг күжүн Англия ажыглаан болгаш дайын чорудуларын эгелээни билдингир болгай.

Гибралтарның бүрүн эргезиниң айтырыын Англияның чазаа Испания-биле чугаалажыр деп бодавайн турарын премьер-министр М. Тэтчер медеглээн.

Маргылдаалыг айтырыгны ийи талаларга ажыктыг кылдыр шиитпирлээринге Лондоннуң сонуургал чогу англи-испан чугаалажыышкыннарының үзүлген чылдагааны болган.

«Ылаптыг чугаалажыышкыннарны кылырынга Британияның чазаа сонуургал чок, а Испанияның чазаа мегечи чугаалажыышкыннарга киржири чугула эвес кылдыр санап турар» деп, эрге-чагыргада партияның —Демократтыг төптүң эвилелиниң төлээлекчизи Хавьер Руперес медеглээн. Чазактың ындыг туружун Испанияның политиктиг партияларының кол нуруузу деткип турар. Колониализмниң артыышкыннарын узуткаар айтырыгга хамаарыштыр Лондоннуң дерзии туружун Мальвина ортулуктарга хамаарыштыр чөрүлдээ сойгалап илереткен. Гибралтарга хамаарыштыр бодунуң эргелеринден Испания ойталап шыдавас деп, «Улусчу альянс» партияның даргазының оралакчызы Гильермо Кирпатрик демдеглээн.

АРААТАНЗЫГ ҮҮЛГЕДИГ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Гватемаланың реаксылыг идегеттери ээлчеглиг кем-буруулуг үүлгедиишкинни кылган. Помещиктерге болгаш чагырыкчы ёзу-чурумга бараан боол турар чартык чүс хире дээрбечилер эрткен неделяның төнчүзүнде Альта-Верапас департаментиде Сан-Маркос суурже халдап киргеш, 20 кижини, оларның аразында кырганнарны, херээженнерни болгаш чаш уругларны боолап өлүргеннер. Ооң соонда шаажылакчылар оларның бажыңнарын өртедиишкеннер.

Гватемаланың революстуг организацияларының бирээзи — ядыыларның партизан шериинин Коста-Рика найысылалында парлаан медеглелинде өлүрткен тараачыннарның болгаш индейлерниң бүгү-ле буруузу оларның дайын чорудулгазының девискээринде чурттап турары болган деп айтып турар. Ол документиде айтып турары-биле алырга, шаажылакчы эрге-чагырга Каттышкан Штаттарның Вьетнамга кем-буруулуг дайынының үезинде Вьетнамга кылып турганы ышкаш «стратегтиг суурларны» тургузуп эгелээн.

Ынчалза-даа террорлуг үүлгедиишкиннер-даа, истеп-сүрүүшкүннер-даа улуска удур Вашингтоннуң деткип турары эрге-чагырыгага удур гватемала патриоттарның удурланыышкынын сый шаап шыдавайн турар. Колдуунда-ла тараачыннардан болгаш индейлерден тургустунган партизан шерии диктатурага удур демиселдиң чаа фронтузун ажыткан. Ону «Ноябрь 13-түң хүнү» деп адаар. Олар хунтаның шериглеринге шыңгыы согуушкуннарны кылган. Дыка хөй чурттакчылыг черлерге политиктиг митингилер боон, оларга партизаннарга экп-турачыларны бижип турган.

ДЖ. ХИНКЛИНИ АГАРТКАН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Р. Рейганның амы-тынынче халдаан дээш буруудаттырып, судка кирген Джон Хинклини херек үүлгедирниң үезинде угаан-сарыылын оксунупкан, билинмес турганынга үндезилээш, буруу чок деп санаан. Федералдыг судьяның шиитпирин ёзугаар Хинклини Вашингтонда психиатрия эмнелгезинге чыттырар. Ол, ниитилелге айыыл чок сагыш аарыг кижи деп чүвеге үндезилээш, ону хосталгаже үндүрүптер бе азы эмчилерниң хайгааралының адаанга арттырар бе дээрзин суд чери 50 хүнүң иштинде шиитпирлээр ужурлуг.

Дж. Хинкли 1981 чылдың март 30-де хол боозу-биле боолааш президент Рейганны, а ол ышкаш үш кижини, оларның-биле кады Ак бажыңның парлалга секретары Дж. Брейдини балыглааны билдингир. Ол-ла черинге тудуп турган Хинклиниң судтаары эрткен чылдың сентябрь 1-де эгелээн болгаш чамдык чапсарлаашкыннар-биле кады барык 10 ай иштинде үргүлчүлээн. Судтаашкын үезинде болчукчуларының кол-ла чүткүлү судтадыкчы кижи шизофренияда аараан болгаш бодунуң үүлгедиглери дээш хоойлу ёзугаар харылап шыдавазын херек кырында бадыткаары ол боор турган. Ол сорулга-биле Хинклиниң аданезиниң тускай хөлезилеп алганы психиатрия талазы-биле кол-кол специалистер судка херечилер кылдыр өчүп турганнар.

Солуннарның санааны-биле алырга, Хинклини камгалап, болчуру 600 муңдан 1 млн. доллар четкен боор турар. Судтаткан кижиниң ада-иезинге ол хире акша-хөреңгини тывары улуг берге эвес турган—ооң адазы «Вандербилт энерджи корпорейшн» дээр улуг энергетика компаниязының ээзи боор турар.

Р Рейганның амы-тынынга халдаарының-даа мурнунда, 1980 чылдың октябрь айда, чурттуң ынчаардагы президентизи Дж. Картер орук ара аңаа турда, Нашвилл хоорайның аэропортунга ИФБ-ниң агентилери Хинклини каразааш, тудуп алганы база элдептиг. Ону үжеп турарының үезинде ооң үш хол боозун тып алган болгаш Хинклиниң миинип чугаалааны-биле алырга, оларны Нашвиллге кээриниң элээн каш хүннер мурнунда хостуу-биле садып алган турган. Үр эвес байысаaганының соонда Хинклини боолarын бериишкеш, аңаа удур дорт буруудалыышкын чок дээш салып чорудупкан. Ол бир чылдан эвээш үе эрткенде база катап чепсегленип алгаш, дөрт кижини, ооң иштинде АКШ-тың президентизин хол боозу-биле балыглаан.

ДҮШКҮҮРЛҮГ

ЛУАНДА. (СЭТА). Мурнуу-Африка Республиканың сөөкчүзы ылгакчылары эрткен чылдың август айда Анголаның чамдык черлерин эжелеп алганының түңнелинде чурттуң мурнуу районнарында байдалдың нарын, дүшкүүрлүг боор турарын Уамбо можунуң комиссарының бирги оралакчызы Маркулиму Моку медеглээн.

ИЗРАИЛЬ АГРЕССОРЛАРНЫ КЫҢЧЫКТЫРБАС!

Израиль «хартыгалар» Барыын Бейрутту штурмнаары-биле кыжаныышкынын үргүлчүлеп. ПХО-ну болгаш палестиннерни узуткаар деп күзеп турарының дугайын ажыы-биле чугаалап турарлар. Камгалал министри Шарон «палестиннер кайда-даа турар болза, бүгү күштүг болгаш боо-чепсекти ажыглап тургаш, оларны атакалаарын» негээн. Кнесеттиң (парламентиниң) даштыкы херектер болгаш камгалал талазы-биле комиссиязының даргазы Бен-Элиссар Израильдиң радиозунга чүве чугаалааш, «ПХО-нуң Барыын Бейрутта туружун узуткаарынче Израильдиң» чүткүп турарын кара-туразында чулчуруп чугаалап турган.

ПХО-нуң Күүскомунуң даргазы Ясир Арафат америк Эй-би-си телекомпаниязынга харыыларынга «израильдер Пентагон-биле сырый кады хөделбишаан, Бейрутту штурмнаарынга белеткениш турарлар» деп демдеглээн. Ынчалза-даа бистиң дайынчыларывыс, ливаннар болгаш палестиннер боо-чепсээн салбайн, шиитпирлиг ойтур шавыышкынны бээр деп турарлар. Америк хөй-ниитиге Я. Арафат Ливанда «америк халдаашкынның» дугайында чугаа боор турарын медеглээн. Ол АКШ-тың чазаанын Ливан черде үүлгедиишкиннерин «хирлиг-чамыг болгаш арын-нүүр чок чорук-тур» деп тайылбырлаан. Пентагонунуң бадылаан планын ёзугаар 30 муң ливаннар болгаш палестиннер өлүрткен азы балыглаткан, десеннерниң 14 лагери, 3 хоорай, 30 суурлар буза шаптынган.

Бейруттуң Барыын секторун дүн-хүн-даа чокка далайдан болгаш курган-даа черден үгер-боолар-биле үзүк-соксаал чокка боолап турар. Тайбың чон—ливаннар болгаш палестиннер-даа агрессорнуң боолаашкынындан өлүп-кырлып турар. Хамааты камгалалының отрядтары кижилерниң амы-тынын алыр ажылдарны үргүлчүлеп турар. Бажыңнарның өртенип калган оруннары, бузулган даштар болгаш түүйбүлар, чуурулган автомобильдер болгаш оларның аразында ында-хаая эртип турар дүрген дуза машиналары—бо бүгү дээрге, ливан найысылалда буступ-чуурулган бажыңнарының чаржынчыг хевири-дир.

Агрессор курлавырларны болгаш техниканы Бейруттуң мурнуу кыдыынче экзэрин үргүлчүлеп турар. Дамур районунда 120 хире израиль [illegible] дан база-ла чадаг шериглерлиг 75 бронетранспортерларны чорутkan.

Эжелекчилер Ливанның мурнуу талазында 4 муң ажыг палестиннерни тенни сывырган демир кажаа иштинге хоругдаар дээш тускай лагерьни тудуп эгелээн.

Ынчалза-даа интервентилерге удурланыышкын үргүлчүлеп турар. Партизаннар бөлүктери израиль шериглерниң эжелеп алган черлеринде идепкей демиселди чорудуп турар. Чүгле сөөлгү ийи хонук иштинде дайзынның элээн каш танкыларын болгаш бронетранспортёрларын узупкаан, үш офицерни болгаш он ажыг израиль солдаттарны өлүрген. Чагырыкчы сионистиг бөлүктерниң эгелээн шериг авантюразының айыылдыг үржүктарынга холбаштыр дүвүрээзин Израильдиң бодунда улгадып турар.

Иерусалимге израиль интеллигенцияның төлээлекчилериниң парлалга конференциязы боон, ооң киржикчилери Тель-Авивтиң өөскүткен дайынын буруу шапканнар.

Ливан-биле кызыгаарлажып турар соңгу районнарның чурттакчыларын «камгалаар» дээн чылдагаан-биле агрессия эгелээн турбуже, ол черниң улузу ону чүүлдүгзүмейн турар.

Бейрутка Ливанның премьер-министри Ш. Ваззанның Я. Арафат болгаш өске-даа палестин удуртукчулар-биле хуралы болган. Ол ышкаш Национал камгалал комитединиң хуралы база боон. Араатанзыг израиль агрессияның түңнелинде чуртта тургустунган кризистиг байдалды ажып эртериниң болдунар аргаларын чугаалажып көрген.

Делегейниң Кызыл Крестиниң төлээлекчилериниң чугаалап турары-биле алырга, балыг-бышкын ливаннарга болгаш палестиннерге медицина болгаш өске-даа дузаламчыны көргүзеринге Израиль ам-даа шаптыктап турар.

Дескен палестиннерниң Сабра лагериниң «Акка» дээр эмнелгезин үгер-боолар-биле боолаанының түңнелинде аңаа дыка хөй аарыг кижилер өлген болгаш балыглаганы-биле холбаштыр Палестинаның Кызыл Чартык ай ниитилели Ливанда Израильдиң кем-буруулуг үүлгедиишкиннерин истээринче делегейниң хөй-ниитизин кыйгырган.

Кижилерниң эргелерин камгалаар хүлээлгелиг бүгү-ле чурттар аразының организациялары Тель-Авивке удур чогуур дээштиг шиитпирлерни ажылдап кылгаш, ажыглаар ужурлуг деп, ол кыйгырыгда чугаалап турар.

(СЭТА).

Күжүвүс—найыралда

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ АЯЛГАЗЫ-БИЛЕ

Суурну дургаар күш-ажылдың аялгазы шагның дөрт эргилдезинде черле үзүктелбес. Ында малчыннарның болгаш механизаторларның, тудугжуларның болгаш көдээ интеллигенцияның, кырганнарның база чаштарның үнү каттышкан. Найыралдың болгаш күш-ажылдың ол аялгалары ховуларже болгаш дагларже тарап үнүп турар. Кижилер күзел-сорулгаларын чедип алыр дээш, мурнунда салдынган күрүне планнарын күүседири дээш кандыг-даа бергелерге тура дүшпейн, чалым хаяларны кырлап, үттеп, хат-шуурганнар, кандаашкыннарга удур туржуп турар.

Калбак ногаан ээзимнерниң кыры-биле хая даштыг дагларны ажыр бедик күштүг электри шугуму Каа-Хем районнуң Ильинка суурже база кирген. Суурдан бригадалар тептеринче, малчыннар кыштагларынче чырык дамчыыр демир удазыннарын чүктеп алган чагылар шуужуп үне бергилээн.

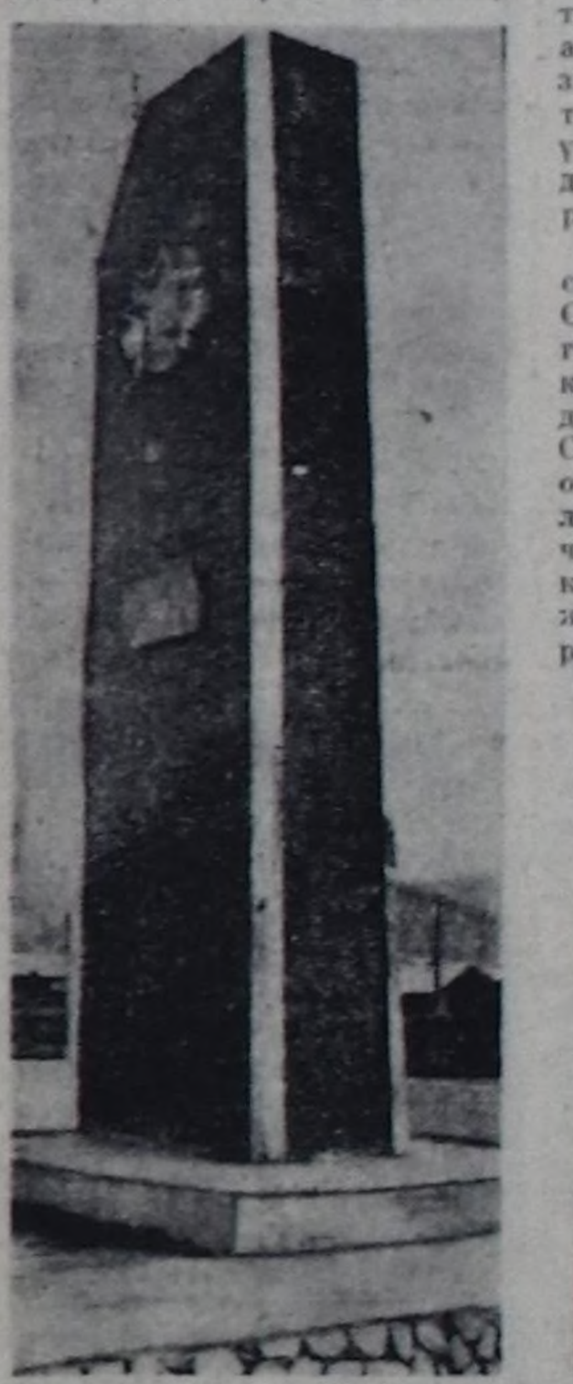

Ильинканы дагдан харап көөрге шевергин сайзанак дег көстүр. Суурнуң ортузунда ак-ак бажыңнар өскелеринден онзаланып кээр. Ол дээрге школа, уруглар сады, Культура бажыңы... Дайынга мөчээн ильинкажыларга тураскаал бедээн **(чурукта).**

Суурну дургаар кол үш кудумчу шөйүлген. Ында Мир кудумчузунда чаа чараш тудуглар өзүп турар. Суурнуң турар чери чараш чурумалдыг Сой хемниң эриинде чиңгир ногаан ээзим шыпкан даг баары. Ол чараш черде суурну 1914 чылда үндезилээн. Баштай-ла ядыы орус тараачыннар бажың тудуп, көк-тараа, кызыл-тас тарып эгелээннер. Көпкүн араттар база чиңге-тараазын хире-шаа-биле тарып турган. Ынчангаш ол черниң үнүш-дүжүткүрү күш-ажылдың кижилерин бодунче хаара туда берген.

Ам мында СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхоз турар. Ол 1948 чылда «Победа» болгаш «Искра» деп ийи колхоз каттышканындан бээр чылдан чылче сайзырап келген. Совхоз төвү Ильинканың бир онзагай чүвези ында кижилерниң найыралы. Чурттакчыларның барык-ла чартык кезии тывалар. Оларның бажыңнары безин орус эш-өөрү-биле аралашкак. Эртен эрте ажылче бар чорда безин көөрге хүлер-биле шуткуп каанзыг күдер эрлер — орус чолаачы, тыва тракторист, хөнү сыныг саанчы, ышаа ажаакчызы орус херээжен аразында хөглүг чугаалашкан базып чоруур. Чүгле кады ажылдап турар эвес, харын боттарының салым-чолун каттыштырып өг-бүле тудуп, ажы-төлүн өстүрүп чоруурлар. Суурда ындыг өг-бүлелер дыка хөй. Ооң чаңгыс чижээ, Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору, трактор бригадазының бригадири Владимир Шарапаевич Барбалдайның өг-бүлезин ап болур. Ооң кадайы Евдокия Сергеевна суурда магазин эргелекчизи, улуг оглу Николай Владимирович Барбалдай ол-ла совхозтуң кол агрономy, база бир уруу Галина Владимировна медицина институдунда өөренип турар дээш оон-даа өске. Бо дээрге бистиң хөй националдыг, быжыг найыралдыг улуг өг-бүлевистиң күш-ажылчы бөдүүн кижилериниң аас-кежиктиг чуртталгазы-дыр.

Күш-ажылдың аялгазы долган көдээ суур Ильинка улустарының найыралынга киржиттингени-биле чоргаар чырык көстүр. Ында Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери 24 кижи амгы хүннерде чурттап, ажылдап чоруур. Олардан Григорий Максимович Кудрявцев, Меркурий Евдокимович Иродов болгаш Максим Николаевич Бортников болгаш оон-даа өскелер совхозтуң ажыл-агыйынга улуг дузаны чедирип. хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг-биле киржип чоруурлар. Хамааты дайынның болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, ол суурга колхоз тургузарынга баштайгыларының бирээзи, эң улуг назылыг Никифор Николаевич Бортников өөреникчилер болгаш аныяктар-биле ужуражылганы кылып, бодунуң сактыышкыннарын чугаалап бээр. Ол боду Сой хемниң эриинге баштайгы бажыңны тудкан.

Боттарының күш-ажылы-биле совхоз бүдүрүлгезин сайзырадырынга улуг үлүүн киирип чоруурлар кайы хөй. Оларның аразында механизаторлардан үш Ленин орденниң эдилекчизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дойбан Даньякович Даваа болгаш Паздрин Аракчаа, Николай Какаев, Георгий Новиков, чолаачылардан Сергей Блинов, Анчымай Даваа, Сергей Кудрявцев болгаш оон-даа өскелер тарааны болгаш мал чемин тарып, ажаап чоруурлар. Оларның күш-ажылы, аразында найыралы аныяк-өскенге кижизидикчи үлегерлиг.

Ильинка Тывада баштай тургустунган суурларның бирээзи. Тудуг-суур улам-на чаартынып, ажылчыннарның чуртталга бажыңнарындан аңгыда, хөй-хөй чаа тудуглар немей кылдынып, ажыглалга киргилээн. Ында ийи каът «Гномик» дээр уруглар сады **(үстүнде чурукта)** бар. Ам мында 70 ажыг уруглар өзүп, доругуп турар. Уруглар садының ажылдакчылары бичиилерге бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургускан. Улуг залда телевизор, янзы-бүрү ойнаарактардан эгелээш чуруктар, номнарга чедир бар. Уругларга таарышкан чараш эптиг стол, сандайлыг столовазы аажок таарымчалыг. Черле ынчаш ол уруглар садының иштики-даштының чуруп каастап тургусканы эки, көрүштүг. Уругларның ойнап, чурттаарынга болгаш кижизидеринге уруглар садының эргелекчизи Н. Д. Мусихина болгаш кижизидикчилер Н. Н. Кудрявцева, С. Б. Оюн, ада-ие комитединиң даргазы, башкы Н. А. Соколова олар үлүг-хуузун киирип турарлар.

Суурнуң дал ортузунда ийи каът көдээ Культура бажыңы **(чурукта)** турар. Аңаа темалыг кежээлер, илеткелдер, лекциялар болгаш концерттер, кинолар доктаамал эртер. Ында ырының, танцының болгаш өске-даа бөлгүмнерни тургускан. Ансамбль база тургустунган. Чон ортузунга политкижизидилге ажылдарын чорударынга парткомнуң агитаторлары идепкейлиг-биле киржип турар. Оларга саанчы С. Суваккыт, башкы Н. Соколова, бригадир К. Сырат-оол болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Суурда телетрансляторну тургускан, бажың бүрүзүнде телевизор кончуг эки көстүр. Чоннуң кадыын камгалаары-биле суурда участок эмнелгезин тургускан, ында 11 орунныг божудулга палатазы база бар. Оон аңгыда ортумак школа, ийи магазин, столовая, почта дээш өске-даа хандырылга албан черлери ажылдап турар. Бо бүгү албан организация, бүдүрүлге черлеринде орус болгаш тыва кижилер найыралдыы-биле ажылдап, чурттап чоруур.

Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, он бирги беш чылдың ийиги чылының планныг онаалдаларын чедиишкиннинг күүседири дээш ССРЭ-ниң 60 чыл оюнга уткуштур ильинкажылар бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турарлар.

А. АРАПЧОР.

Артист — болуксаарларга

СОЛУН МЕРГЕЖИЛ

Тываның хөгжүм-шии театрының артистери чайның дунаргай изиинде-даа, кыштың чыккылама соогунда-даа республиканың ажыл-ишчилеринге аалдап барып, оларның мурнунга бараан болуп, солун шиилерни, концерттерни көргүзүп турарлар. Районнарның көдээ культура бажыңнарынга, школаларга артистер-биле ужуражылгалар үезинде, чыылганнарның хөй кезииниң сонуургаар айтырыы «Артист мергежил дугайы». Ол ышкаш школа доозукчуларының дыка хөйү артист болурун күзээр.

Артист —берге болгаш кончуг харыысалгалыг мергежил. Уран чүүлге ханы бердинген, талантылыг кижилер артист мергежилди чедип ап болур. «Чонунга бараан болуру — чолдуң энизи» дижир бис. Бо сөглеттинген мерген сөс артист мергежилге бүрүн хамаарылгалыг.

Бо чылын Москва хоорайда Гнесиннер аттыг уран чүүл училищезинге болгаш Ленинградтың театр институдунуң музыка комедия салбырынга тыва националдыг оолдар, кыстарны конкурстан дашкаар хүлээп алыр.

Ам бо хүннерде, Тываның хөгжүм-шии театрында, артист болурун күзээннерге, тускай консультациялар хүннүң-не кежээниниң 5 шактан эгелеп эртип турар. Консультацияга келирлер ийи-үш ырларның (чырыкче үнген, чоңга билдингир) сөзүн шээжилээш, аялгазын шын ырлап өөренип алгаш келир. Ук өөредилге черлеринге кирерде кандыг шылгалдалар дужаарын консультация эрттирип турар харыысалгалыг кижилер чугаалап бээр. Артист болур күзелдиглерни театрже чалап тур.

А. ШОЮҢ.

Культура болгаш амыдырал

ЧЕДИҢГИР БОЛЗУН ДЭЭШ

Агитация-уран чүүл бригадалары доктаамал ажылдаар эң-не дээштиг жанр болурун билир бис. Ынчалза-даа чамдыкта апаа-ла бот-тывынгыр уран чүүлдүң сезоннуг ажылдар үезинде ажылдаар, көжер кинолуг, библиотекарь, лектор, парикмахер, хеп быжыкчылары кады чоруп турар бөлүктерин агитбригадалар деп шын эвес адап турар таварылгалар бар. Агитация-уран чүүл бригадалары үстүнде бөлүктерден бодунуң программазының онзагай тургузуулуг биле ылгалыр. Бо жанрга уран чүүлдүң дузазы-биле хүннүң айтырыын факт-барымдаалыг чедер-четтиштерин илередип турар кылдыр көргүзер ужурлуг.

Ажылчы чоннарның культура деңнели улам бедээн тудум, агитация-уран чүүл бригадаларының көргүзүглери база бедик негелдеге дүүшкен болуру чугула. Ынчангаш программаларның жанр талазы-биле байлакшылынче сагыш салбышаан, ылаңгыя режиссёр кижи кандыг-бир бодалды көрүкчүлерге улам дээштиг кылдыр чедирер сорулгалыг ажылдаар болза эки.

Агиткультбригаданың хөгжүм каасталгазының дугайында база чугаалаары чугула. Чүге дээрге амгы үеде чүгле чаңгыс хөгжүм херексели-биле программаны үдээри шыңар чок апаргай. Аргалыг болза тускай ансамбльге үдеткеш, ол үделге программаның иштики тургузуунга таарышкан турар болза эки. Агитбригадаларның хөгжүм үделгези кандыг болуп турарыл? Бисте болдуунда ыры (эге ыры, төнчү ыры) кирип турар. Ол-ла ыры программадан программаже бригаданың медээчизи болуп көжүп чоруур. Хөгжүм каасталга чүгле ыры, танцы эвес, харын шүлүк, интермедияга база турар болза эки.

Агиткультбригадаларның киржикчилериниң хеви чаңгыс аай, бригада ынап-ла эмблемалыг, медээчи ырлыг, ханы билиглиг удуртукчулуг болуру чугула. Агитация-уран чүүл бригадазының артизи база-ла чонунга хүндүткелдиг, бедик культуралыг кижи болуру албан. Киржикчиниң корум-чуруму кошкак болза, бригаданың ат-алдары чавыс болур.

Кайда-ла партия, профэвилел, комсомол организацияларының агитация-уран чүүл бригадаларының ажылын бедик деңнелде тургускан, аразында сырый харылзаалыг ажылдап турар болдур, ында бүгү байдал эки болуп турар. Республикада дыка хөй ажыл-агыйларда, культура бажыңнарында агитация-уран чүүл бригадалары чер-черде партия организацияларының, культура албан черлериниң дорт удуртулгазы-биле ажылдап, чедиишкиннерлиг болуп турарлар.

ССРЭ-ниң 60 чылынга база Совет Тываның 40 чылынга тураскааткан улусчу чогаадылганың фестивалын чарлаан болгай. Фестивальды эрттирериниң негелделеринде агитация-уран чүүл бригадаларының ажылын улам сайзырадыры база көрдүнген. Бистиң республикада 110 агиткультбригадада муң ийи чүс хире кижи киржип турар. Ажылчы чоннарның культура хандырылгазынга олар улуг-хуузун киирип турарлар. Оларның аразындан Тожуда «Артыш», «Азас», «Чойган», Тес-Хемде «Калдак-Хамар», Эрзинде «Хүлүмайрыг», Барыын-Хемчикте «Чалыы назын», «Мажалык», «Анай-Хаак», Чөөн-Хемчикте «Хемчиктиң аялгалары», «Дамырак» дээш ышкаш коллективтерниң көргүзүглери идейлиг утка-шынарлыг, дээштиг болуп турар.

СЭКП ТК-ның май (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар херекке, ону чонга пропагандалаарынга агитация-уран чүүл коллективтери тодаргай салыышкынын киирер ужурлуг. Амгы үеде чайгы ажыл-иш кайда-даа хайнышкынныг. Малчыннар чайлагларда иштиниң малын одарладып турар. Хову-шөлдерниң ажылчылары ситен белеткелдиче кирипкен. Ынчангаш агитация-уран чүүл бригадаларының оруктары олче угланыр ужурлуг. Чонга бараалгадыр көргүзүг бүрүзү ханы утка-шынарлыг, дээштиг, чедиңгир болзун дээш сагыш салыры кончуг чугула.

Д. МОНГУШ,
республиканың эртем-методиктиг төвүнүң килдис эргелекчизи.

ЧЕМПИОН ТИИЛЭЭН

РИМ. июнь 23. (СЭТА). Делегей чемпиону Анатолий Карпов болгаш Ульф Андерсон Туринге болуп эрткен шыдыраага делегей маргылдаазынга кайызы-даа 7 сапныг боол, бир-ийиги черлерни үлешкен. Ынчалзажок кол шаңналды совет гроссмейстерге тывыскан, чүге дээрге ооң удуг коэффициентизи дээре. Үшкү-дөрткү черлерни Любоевич биле Портиш үлешкен, Спасский бешки черде.

Болган таварылга

СУГДА КИЖИ...

Сарыглар Дыдымович Дадар-оол Каа-Хем районда «Бурунгаар» совхозта ажылынга кызымак, макталдыг механизаторларның бирээзи. Хем ол чарыында бода мал фермазынга «ДТ-75» тракторлуг инек едээ иттирип ажылдап чазаан.

Июньнуң бир хүнүнде паромга келирге ында паромщик А. Лаврентьевтен өске кижи, техника-даа чок турган. Суг улуг-даа болза, чаңгыс трактор паромну кайын кирип база бээр дишкеш, кежиипкен. Хемниң дал ортузу чедип чорда, ону кежир шөйген демир канат (трос) бир эрикте ужундан үстү берген. Паром хемни куду ол-бо чайлынайнып-ла баткан.

Паром шөлүнүң ортузу чедир тургустунмаан трактор тормозтап, быжыглап-даа каап болза, паром хемелериниң чайгылган аайы-биле боду чылып, паромдан андарып, сугже дүжер дей берген. Сарыглар Дадар-оол тракторну камгалап, доктаадыр аргазын болдап, ылчырбедээн тептиими шааң кабинаже кирип чыткаш трактору-биле кады хемче андарлы берген.

Паромчу сүртеп девидезе-даа, эжин камгалап алырын шаа-биле оралдашкан. Паром кырында чыткан, үш чуга калбак маңзаларны сугда кижиниң уунче кирип сунуп, сугже октагылаан-даа. Ооң бир көөрге сугда эки паромдан дыка ырай берген, демги маңзаларның бирээзинден тудунупкан чүгле бажы карарып көстүр, агымны куду бадыпкан. Ол өйде паром ортулукка ызыртынып турупкан.

«Сугда кижи!»—деп, паромчу каш-даа алгырып, кускуннаан. Таварылганың болган черинден тракторист үш километр хире бадып чыдырда, ооң шагжок үнүн эрикте турганнар дыңнаан, эскерип каап, хемелеп четкеш, уштуп ап, ооң амы-тынын камгалап алганнар. Сарыглар Дыдымович сугга чеже-даа бергедезе девидеп кортпаан, медерелин оскунмаан. Чаңгыс чер чурттуглары совхозтуң чолаачызы Григорий Исаакович Ефимовка, электрик Тимофей Васильевич Кудрявцевке ооң амы-тынын алганы дээш өөрүп четтиргенин илереткен.

В. МОЛЬБИ.

Июнь 25-тен 27-ге чедир

телевидение

ИЮНЬ 25-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Спортчу программа. Футболга делегей чемпионады. Гондурас биле Югославияның шилиндек командалары. 2-ги тайм. 10.45— Франция биле ЧССР-ниң шилиндек командалары. 2-ги тайм. Испаниядан дамчыдылга. 10.35 —Телемедээлер. 14.40 — 12.20—Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

12.20 —М. Шолохов. «Кадайлар үймээни». Красноярскиниң музыка комедияның театрының шиизи. 13.25—Киножурнал. 13.35 — «Кадайлар үймээни» деп шииниң уланчызы.

МОСКВАДАН

14.15 — Телемедээлер. 14.35 — Москва чоогу. Аъш-чем программазы боттанышкынында. 15.05 — Делегейниң П. И. Чайковский аттыг конкурузунда. 15.40— Якут АССР-ниң телевидениезиниң Якут АССР-ни тургусканындан бээр 60 чылынга болгаш Россия күрүнениң составынга Якутияның эки тура-биле каттышканындан бээр 350 чылынга тураскааткан программазы. 17.05—17.20 — Чапсар. 17.20— Футболга делегей чемпионады. Гондурас биле Югославияның шилиндек командалары. 2-ги тайм. Испаниядан дамчыдылга. 18.40 — Бөгүн делегейде. 18.55 — «Дем каттыштырылгазы». Тележурнал. 19.25 — Футболга делегей чемпионады. Франция биле ЧССР-ниң шилиндек командалары. Испаниядан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Кинопанорама». 23.00 —Бөгүн делегейде. 23.15—01.00. —Футболга делегей чемпионады. ГФР биле Австрияның шилиндек командалары. Испаниядан дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Мен чедип келдим» деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 13.05 — Немец дыл. 13.35 — «Шыдыраа школазы». 14.05 — Эстетиктиг кижизидилге. Кижи болгаш эт-херексел. 14.35 — «Алиса кайгамчыктыг чүүлдер чуртунда». Мультфильм. 15.05 — Телемедээлер. 15.15 — 18.15 — Чапсар. 18.15 — Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.35 — Тыва дылга телемедээлер. 18.50 — «Челээш». Тыва дылга дамчыдылга. 19.20— П. И. Чайковский. «Щелкунчик» балеттен адажио. 19.25— «Азия төвү». Информация-публицистиг программа. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00— «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Ийи ыт дугайында». Мультфильм. 20.15 —Мозамбик Улус Республиканың ыры болгаш танцының национал ансамблиниң концерти. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.45—«Херээженнерин хумагалаңар». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялар.

ИЮНЬ 26-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 8.55 — «Бир эвес кадык болуксазыңаа». (Күш-культуржуларга сүмелер). Спортчу программа. Футболга делегей чемпионады ГФР биле Австрияның шилиндек командалары. 2-ги тайм. Испания биле Соңгу Ирландияның шилиндек командалары. Испаниядан дамчыдылга. 11.25 «Ада-иелер, силерге». 11.55 — «Спортлотонуң» 26-гы тиражы. 12.05 —«Советтер болгаш амыдырал» 12.35 — Делегейниң П. И. Чайковский аттыг VII конкурузунуң хүн демдеглели. 13.10 —Бөгүн — Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның бүгү-эвилел хүнү. Чогаадылгалар болгаш ажыдыышкыннар херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң даргазы И. С. Наяшков дамчыдылгага киржир. 13.30 —«Ону кылып шыдаар силер». 14.15 —Бөгүн делегейде. 14.30 —«Дириг амытаннар амыдыралы». 15.30 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң академиктиг улуг хорунуң концерти. 15.50 — «Кижи. Чер. Октаргай». 16.35 —16.50 —Политиктиг хайгааракчы В. П. Бекетовтуң беседазы. 17.20 — Делегейниң П. И. Чайковский аттыг VII конкурузунда. 18.05— Делегей темазынга беседа. 19.05 —«Чеве, кыстар!» Пионер вожатыйларының конкурузу. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—22.45 —Даштыкы эстраданың аялгалары болгаш ритмнери. Төнген соонда—телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 —К. Симонов. «Лопатинниң демдеглел бижиктеринден». Москваның «Современник» театрының фильм-шиизи. 16.15 — «Музыка киноскуу». 16.45 — «Простоквашинодан ийилээ келген», «Простоквашинода дыштанылгалар». Мультфильмнер. 17.25 —Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнериниң программазы: «Чадаг-тергени чүге чогаадып тургузарыл?», «Львовтуң этюдтары». 17.45— «Кадыкшыл». Эртем-нептереңгей программа. 18.30 — Делегей байдалының допчулалы. 18.45 —Куйбышевтиң телестудиязының программазы. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Пирожок». Мультфильм. 20.15 — Делегейниң П. И. Чайковский аттыг VII конкурузунда. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 —23.45 — «Өске хоорайда чаашкын». Уран-чечен телефильм. 1-ги болгаш 2-ги сериялар.

ИЮНЬ 27-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 —«Магниткадан Амурга чедир». Совет ырлар концерти. 9.25 — «Комсомолчу календарь өзүгаар». Документалдыг фильм. 9.45 — «Оттурукчу». 10.15 — «Совет Эвилелинге бараан боол тур мен!». 11.15 — «Кадыкшыл». Эртем-нептереңгей программа. Ленинградтан дамчыдылга. 12.00 —«Эртенги почта». Музыка программазы. 12.30—«Эртем болгаш техника». Киножурнал. 12.45 —Аъш-чем программазы —бүгү улустуң херээ». («Көдээниң шагы»). 13.45 — «Музыка киноскуу». 14.15 —Ж. Сарман. «Мамуре». ССР Эвилелиниң күрүнениң Биче театрының фильм-шиизи. 16.45 — 17.00 — Чапсар. 17.00 —«Аныяктар адрестери». 18.00— «Делегей панорамазы». 18.45 —«ТТ-ниң экранынга эң баштай». «Кинога тырттырарын күзээр сен бе, бичии уруг?». 20.00—«Кино аян-чорукчуларының клуву». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35— 22.50 —Делегейниң П. И. Чайковский аттыг VII конкурузунда. Ооң соонда — телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 —Уругларга фильм. «Сывырган демир кырлакчызы». 15.25 —Делегейниң П. И. Чайковский аттыг VII конкурузунда. 16.25 —«Кино көрүкчүзүнүң эдеринчизи». Дамчыдылганы РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Мирошниченко чорудар. 17.10 — Бистиң корреспондентилеривистиң чугаалары: 17.40 —«Эрес-дидим чорук». Уран-чечен хөй сериялыг телефильм. 3-кү серия. 18.50 —Улуг Октябрьның 65 чылынга уткуштур. «Бистиң намдарывыс». 25-ки фильм — «1941-ги чыл». 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Олешка— ак мыйысчыгаш». 20.15 —ГДР-ниң болгаш ССРЭ-ниң чиик атлетика талазы-биле шилиндек командаларының маргылдаазы. ГДР-ден дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.35 —«Мезонинниг бажың». Уран-чечен фильм.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

ТЫВА АССР-НИҢ
АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГА
МИНИСТЕРСТВОЗУ

дараазында хоорайларның өөредилге черлеринге кирерин күзээн үндезин националдыг кижилерден документилерни 1982 чылдың июнь 25-тен июль 5-ке чедир хүлээп алырын чарлап тур:

1. **Чиик үлетпүрнүң Москвада технология институду** (кеш болгаш хөм технологиязы, калбак хереглел чүүлдериниң үлетпүрүнүң экономиказы болгаш организастаары).
2. **Москваның технология институду** (даараглыг кылыглар технологиязы, радиотехника).
3. **Ивановонуң пөс-тааvы институду** (даараглыг кылыглар технологиязы, даараглыг кылыглар чогаадыры).

Институтка хүлээп алырының дугайында билдириишкинни чогуур документилер-биле кады Кызылдың пединститудунуң ректорунуң адынга (чаңгыс аай хевир-биле) бижиир болгаш Тыва АССР-ниң Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунче чорудар. **АДРЕЗИ: Кызыл хоорайның Горная кудумчузунда № 1-а бажың, кабинет № 5.**

Июнь 27-де Тываның күрүне филармониязынга корей «Арирап» ансамбльдиң концерти 16.00 болгаш 18.00 шактарда болурун чарлап тур.

Ансамбльдиң программазында нептереңгей ырылар болгаш танцылар кирип турар.

Чурттуң республикадан дашкаар дээди өөредилге черлеринге 1982—1983 өөредилге чылында конкурстан дашкаар хүлээп алышкынның экзаменнери Кызылда күрүнениң педагогика институдунга ИЮЛЬ 6-да эгелээр.

Конкурстан дашкаар хүлээп алышкынның дээди өөредилге черлериниң даңзызын болгаш хүлээп алышкынның чурумунуң дугайын «Шынның» июнь 9, 15-теги номерлеринден көрүп ап болур.

Билдириишкин киирер адрези: Кызыл хоорай. Ленин кудумчузу, бажың № 34, кабинет № 114, хүлээп алыр комиссия.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

Агаар

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 27—32 градус чылыыр.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 29—31 градус чылыыр.

КИНО

ИЮЛЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дайзынның тылында фронт» 9.30, 12.30, 17.30, 20.30; «Гусар балладазы» 15.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Казактар-дээрбечилер» 9.30, 11.20; «Карнавал» 14.00 17.00, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мария, Мирабела» 10.00; «Кыштан кыш чедир» 15.00, 16.50, 18.40, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Араатан» 15.00, «Ол тоожудан кударанчыг чүве чок» 16.40, 18.30, 20.40 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Өлүг-дириг-даа болза эккээр» 15.30, 17.30, 19.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000
667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партий-ниң амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-34-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-41-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун чедбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 1008.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01740